

II RIIGIKOGU

1. istungjärk.

Protokoll nr. 2.

1923. a.

Sisu: 1. Päewakorra wastuwõtmine. — 2. Teadaandmine muudatuste kohta Riigikogu koosseisus. — 3. Teadaandmine terwitustelegrammi kohta. — 4. II Riigikogu walimistetoimingu seaduslikuks tunnustamine. — 5. Wanematekogu ettepanek alaliste komisjonide walimise kohta. — 6. Rahaasjanduse komisjoni walimine. — 7. Üldkomisjoni walimine. — 8. Maakomisjoni walimine. — 9. Hariduskomisjoni walimine. — 10. Töökaitse komisjoni walimine. — 11. Riigikaitse komisjoni walimine. — 12. Wäliskomisjoni walimine. — 13. Omawalitsuse komisjoni walimine. — 14. Redaktsiooni komisjoni walimine. — 15. Koosseisu komisjoni walimine. — 16. Kodukorra komisjoni walimine. — 17. Teadaandmine Riigikogu liigete W. Kangur'i ja J. Lauristin'i wahialhoidmise asjus. — 18. Awalikkude keskkoolide seaduse muutmise seadus — päewakorral. — 19. Teadaandmine majaanikkude seltside liidu nimekirjade järele Riigikogusse tulnud Riigikogu liigete J. Kesküll'i ja O. Rütli ühinemise kohta põllumeestekogude Riigikogu rühmaga.

II Riigikogu koosolek 12. juunil 1923 a.
kell 5 p. l.

Juhataja **K. Wirma:** Palun Teid päewakorra kohta rääkida.

Kokku on tulnud 85 Riigikogu liiget.
Koosolekut juhatab abiesimees **K. Wirma.**

Sekretääri kohal abisekretäär **J. Wain.**

Walitsuse loosis: Riigiwanem **J. Kukk**, haridusminister **A. Weiderman**, rahaminister **G. Westel**, põllutöominister **B. Rostfeldt**, siseminister **K. Einbund**, teedeminister **K. Ipsberg**, töö-hoolekandeminister **Chr. Kaarna**, sõjaminister **J. Soots.**

Päewakord.

1. Mandaatkomisjoni ettepanek Riigikogu koosseisu kinnitamise kohta.

2. Riigikogu alaliste ja erikomisjonide walimine.

3. Awalikkude keskkoolide seaduse muutmise seadus — demokraatliku liidu ettepanek.

Koosolek algab kell 5.15 min.

1. Päewakorra Juhataja **K. Wir-**
wastuwõtmine. **ma:** Awan Riigikogu
koosoleku. Päewakord
on Riigikogu liigetele kätte saadetud.
Päewakorra kohta on sõna rkl. Keer-
do'l.

P. Keerdo (töör. üh. w.): Ma ei
taha hakata praegu peatama selle juures,
kuidas käesolewa Riigikogu walimisi
toimetati, missuguse surwe all tööliste-
klassil neile walimistele tuli minna jne.
lgatahes ei esita praegu siin koosolijad
mitte rahwast, waid kedagi muud....

P. Keerdo (töör. üh. w.): Täna-
päewakorras on muuseumi ka üks küsi-
mus, nimelt mandaatkomisjoni aruanne.
Siin tuleb otsustada selle üle, kas praegune
Riigikogu tunnustab oma wolitusi
wõi mitte. Minu arust ei saa meie seda
küsimust üldse enne otsustada, kui kõi-
gil töölisteklassi esitajail, kes poliitilise
surwe all korraldatud walimistel Riigi-
kogusse pääsenud, pole wõimaldatud
Riigikogu koosolekutest osa wõtta. Enne
tuleb ära otsustada küsimus nende töö-
listeesitajate kohta, kes praegu mitte
siin ei ole, waid wangimajades. Meie ei
ole Riigikogu juhatuselt senni mingisugu-
seid seletusi selle kohta saanud. lgatahes
leian mina, et kui Riigikogu tahab sellele
seisukohale asuda, tahab hakata aru-
tama küsimust, kas tal õigus on siin koos
istuda wõi mitte sel korral, kui mitte
kõik Riigikogu liikmed koos ei ole, siis
wõib ju edaspidi kujuneda nii, et kui sel-
gub, et isegi surwe all korraldatud wali-
mistel suurem hulk töölisteesitajaid läbi
läheb, siis neid kõiki wangistatakse ja
kodanline enamus on seega alati kindlusta-
tatud. Teen töörahwa ühise wäerinna
Riigikogu rühma nimel järgmise ettepa-
neku: Riigikogu otsustab tänast koosole-
kut mitte pidada, teeb Riigikogu juhata-
sele ülesandeks nõuda, et wangistatud
Riigikogu liikmed Lauristin ja Kangur
wiibimata saaksid wabastatud. Riigikogu
ei pea enne järgmist koosolekut, kui ni-
metatud Riigikogu liigetel wõimalus on
awanenud oma kohuste täitmisele asuda.

Juhataja **K. Wirma:** Rkl. Keerdo
ettepanek päewakorra kohta ei käi ja

sellepärast hääletamisele tulla ei saa. Ettepanekuid päewakorra kohta tehtud ei ole, loen päewakorra wastu- wõetuks.

(Müra äärmisel pahemal tiival, sagedased wahelhüüded.)

Palun rahu!

Enne kui päewakorra juurde minna on sekretääril sõna teadaandmisteks.

2. Teadaandmine Abisekretäär
muudatuste kohta **J. Wain:** Riigiko-
Riigikogu koos- gust on tagasi astu-
seisus. nud töörahwa ühise
wäerinna Riigikogu

rühmast rkl. Mahilberg, tema asemele on kutsutud Johannes Lauristin. (Wahelhüüed: Kustanon?)

Saksa-Balti erakonna Riigikogu rühmast on tagasi astunud Johannes Meyer ja temale järgnewad kandidaadid Bergman ja Pfaff. Kutse on saadetud järgmisele kandidaadile Karl Schilling'ile.

3. Teadaandmine Juhataja **K.**
terwitustele- **Wirma:** Siis on
grammi kohta. weel teatada, et Riigi-
kogule on tulnud
terwitustelegramm Riist Eesti saadik
härra Seljamaa poolt.

Riigikogu läheb päewakorra esimese punkti juurde.

4. II Riigikogu Mandaatkom-
walimistetoi- misjoni aruandja
mingu seadusli- **J. Jaakson:** Austa-
kuks tunnusta-

mine. tud rahwaesitajad! Man-
daatkomisjon on läbi
waadanud Riigikogu
walimismaterjaali ja on leidnud, et kaebtusi selle kohta, et walitud oleks isikud, kellel selleks õigust ei ole, ei ole. Sellepärast on see küsimus selles mõttes lahendatud. Palju rohkem aega nõudis läbirääkimine mandaatkomisjonis küsimuse üle, et ringkonnakomiteedes ja Riigikogu juhatause laiendatud koosseisus on palju nimekirju tühistatud. Tõusis küsimus, kas need tühistamised kõik õigustatud ja seaduslikud on. Ühte kokku oli nimekirju sisse antud 164. Nendest nimekirjadest on tühistatud 15, järele on jäänud 149 nimekirja. Erakondade järele on tühistatud nimekirju järgmiselt: töörahwa ühise wäerinna 2 nimekirja — Tallinnas ja Wirumaal, Eesti demobiliseeritud sõjawäelaste liidu nimekirju 2 — Tallinnas ja

Wiljandis, üürnikkude nimekirju 3 — Harjumaal, Järwamaal ja Pärnumaal, maarahwa partei nimekirju 2 — Wirumaal ja Järwamaal, iseseiswa sotsialistilise tööliste partei nimekirju 2 — Läänemaal ja Pärnumaal, töörahwa liidu nimekirju 3 — Pärnumaal, Wõru-, Walga-, Petseri walimisringkonnas ning Saaremaal, põllumeestekogude nimekirju 1 — Wõru, Walga- ja Petseri ringkonnas. Tühistatud on nimekirju järgmistel põhjustel: 1) 2 nimekirja on tühistatud sel põhjusel, et kandidaatide nimekirjas on puudusi leitud ja need puudused on parandamata jäetud. Sel põhjusel on tühistatud Tallinnas töörahwa ühise wäerinna nimekiri ja Järwamaal üürnikkude nimekiri. 2) Puudused kandidaatide nimekirjas on parandatud ringkonnakomitee poolt, kuid ilma, et nimekirjade esitaja parandamist omalt poolt oleks nõudnud ehk selleks parandamiseks vähemalt oma nõusolekut awaldanud. Sel põhjusel on tühistatud ühtekokku 6 nimekirja: Tallinnas Eesti demobiliseeritud sõjawäelaste liidu nimekiri, Harjumaal üürnikkude nimekiri, Wirumaal töörahwa ühise wäerinna nimekiri, Pärnumaal iseseiswa sotsialistilise töölispartei nimekiri, Wõru—Walga—Petseri walimisringkonnas põllumeestekogude nimekiri ja Wõru—Walga—Petseri walimisringkonnas töörahwa liidu nimekiri. Edasi. 3) Tühistatud on nimekirju sellepärast, et neis on leitud puudusi ja need puudused ei ole parandatud seaduslikes korras nimekirja esitaja nõudmise peale, waid kellegi kolmanda isiku nõudmise peale. Sellel põhjusel on tühistatud Järwamaal maarahwa partei nimekiri ja Läänemaal iseseiswa sotsialistilise tööliste partei nimekiri. 4) Edasi, nimekirjas on küll olnud tarwiline arw kandidaate, see on, — rohkem kui 5, kuid hiljem on ilmsiks tulnud, et üksikud kandidaadid on teistes ringkondades juba kolmes nimekirjas kandideerinud ja sellepärast pidid wiimases nimekirjas wälja langema, sest walimis- seaduse järele ei wõi ükski kandidaat rohkem kui 3. walimisnimekirjas kandideerida. Selle tõttu on nimekirjas vähem kandidaate järele jäänud kui seaduses nõutakse, see on, — vähem kui 5. Sel põhjusel on tühistatud Wirumaa maarahwa partei nimekiri. 5) Oli kandidaatide nõusolek. samuti ka mitmed nimekirja soowitajate allkirjad liht pliiatsiga kirjutatud, kuna aga seaduse järele seal, kus seadus nõuab kirjalikku dokumenti, allkiri peab antud olema kas tindiga, ehk

trindipliatsiga. Selle tõttu on jäänud nimekirjadele vähem soovitajaid, kui seaduses seda nõutakse, see on — vähem kui 50. Sel põhjusel on tühistatud Pärnumaal töörahwa liidu ja Saaremaal selsama liidu nimekirjad. 6) Mitmed soovitajad on olnud alla 20 a. ja allkirjad antud liht pliatsiga, kes iseenesest välja langesid, ja selle läbi on jäänud soovitajaid vähem, kui seaduses nõutud. Sel põhjusel on tühistatud Wiljandimaa Eesti demobiliseeritud sõjawäelaste liidu nimekiri. 7) Lõpuks on ühel nimekirjal soovitajad täiesti puudunud. Soovitajad olid esialgu küll antud, kuid see nimekiri on pärast maha tõmmatud ja sisse antud uus nimekiri, millel aga soovitajad täiesti puuduvad. Sel põhjusel on tühistatud Pärnumaal üürnikkude nimekiri. Mandaatkomisjon arutas kõik need tühistamise põhjendused pikalt ja laialt läbi ja leidis, et need tühistamised on seaduslikus korras tehtud ja olid õigustatud. Walimisseaduse § 43 on ette nähtud, et nimekirjades wõiwad puudused ette tulla. Ühtlasi on ette nähtud, et nendest puudustest peab ringkonnakomitee nimekirja esitajale teada andma ja nimekirja esitaja on siis kohustatud need puudused kõrwaldama 37 päewa enne walimise esimest päewa. Sellest järgneb, et kui nimekirjas puudused kõrwaldatud ei saa, siis ei wõi sel nimekirjal olla mitte makswust. Kes neid puudusi kõrwaldama peab, on selle seaduse järele ka selge. Asjaajamiseks ringkonnakomiteega on seaduses ette nähtud nimekirja esitaja (§ 37). Nimekirja esitajale annab ringkonnakomitee ka kõik nimekirja puudused teada ja sellepärast on selge, et ka puuduste kõrwaldamine on nimekirja esitaja ülesanne. Et keegi kolmas isik neid puudusi kõrwaldada wõiks, ei wasta mitte seaduse mõttele. Ei wõi ju wõõras isik tulla ja otsustada, kas nõutud parandused tulewad ära teha ehk mitte. Kui meie õiguse anname kolmandale isikule puudusi kõrwaldama tulla, siis wõib paljugi parandusi tehtud saada, millega nimekirja esitaja koguniste mitte nõus ei ole. Wõidakse ütelda tulla, et ringkonnakomitee, kui riikline asutus, peab puudused ära parandama. See ei ole aga mitte õige ja seaduslik, kui ringkonnakomitee hakkaks wõõraid nimekirju omalt parandama ja täiendama. Nimekirja esitaja ei pruugi nõutud parandustega sugugi mitte nõus olla; tema wõib nende paranduste vastu tahta waidlust tõsta. On aga ringkonnakomitee pa-

randused ise ära teinud, siis oleks waidluse tõstmine paranduste vastu wõimataks tehtud. See oleks kahtlemata nimekirja esitaja õiguste rikkumine. Selle seisukohaga ühinesid kõik mandaatkomisjonij liikmed, vähemalt waidlusi selle vastu ei tõstetud. Kuid waieldi komisjonis selle vastu, et I Riigikogu walimiste ajal olla ringkonnakomitee parandusi ise teinud ja need parandused olla makswaks loetud. Selle seisukohaga ei arwanud komitee enamus mitte ühineda wõimata. Tähendati kõige pealt selle peale, et ei ole selles küsimuses weel välja kujuneda wõinud kindel praktika, sest selle walimisseaduse põhjal on warem olnud ainult ühed walimised, see on I Riigikogu walimised. Asutawa Kogu juhatusel poolt olid antud nendeks walimisteks juhtnõõrid, nendes juhtnõõrides ei ole mitte öeldud, et ringkonnakomiteed nimekirju parandada wõiwad. Kui üksikutel juhtumistel seda on tehtud, siis ei wasta see seaduse nõuetele ja ei wõi sellel siis ka juriidilist tähtsust olla. Kui on kord seaduswastaseit toimetatud, siis ei ole õigust seaduswastasel edasi toimetada. On aga praeguste walimiste juures toimetatud seaduse järele, siis ei saa ometi selle toimetamise vastu midagi ütelda; seadust peab meil ometi iga kodanik tundma ja seaduse järele käima. Kui walimiste vastu waielda, siis wõiks seda ainult siis teha, kui walimine seaduse nõuetele ei wasta, kuid nagu ma ütlen, seda ei ole kellegi poolt ette toodud. Sellepärast arwas komisjon, et kõik need tühistamised, mis on ette wõetud, wastawad seaduse nõuetele ja terve toimetus walimisasjus on seaduspärane. Mandaatkomisjoni nimel panen ette järgmist otsust vastu wõtta: „Riigikogu, ära kuulates mandaatkomisjoni aruannet II Riigikogu walimiste kohta, otsustab: tunnustada, et walimised on seaduslikus korras toimetatud.“

H. Allik (töör. üh. w.): Komisjoni aruandja ütles siin, et komisjoni enamus, läbi waadates käsitatawat küsimust, on leidnud, et walimised on täitsa seaduse järele toimetatud ja wastawad seaduse nõuetele. Ma ei taha nüüd selle vastu waielda, kas tõesti need walimised wõiwad tugeneda kõigi tsaari ja demokraatliste seaduste tuhandepuudalisele kogule, sellepärast, et töölisteklass ei ole kunagi erilist austamist ega lugupidamist tunnud kodanliste seaduste vastu, milliste teraw ots nende vastu sihitud on ja ei ole selle-

pärast ka mitte tarviliseks arwanud hakata otsima seadustes oma õigusele tuge. Asi on aga siiski selge, et nendel walimistel laiad rahwakihid walimistest wälja jäid. Ei ole wast huwitusest pilku heita sellesse talitusse ja nimelt missuguste põhimõtete järele need nimekirjad tühistati. Tehti niiviisi, et ringkonnakomitee wõttis nimekirjad wastu, kust nemad rändasid peakomiteesse. Peakomitee wõeti koosolekul juhtnöörid ja põhimõtted käsile ja öeldi, waadake, siin on need juhtnöörid, millede alla need nimekirjad ei mahu ja milledesse meie neid ka ei taha mahutada.

Kui siis tullakse pärast ütlemata, et meil olid põhimõtted kõikide jaoks, ja et need põhimõtted olid kõikide nimekirjade jaoks, tuleb siiski imelikult wälja, et just tööliste ühise wäerinna nimekirjad ei mahunud nende põhimõtete alla. Kui seal öeldakse, et waadake, tühistati isegi põllumeeste nimekiri ja Ploompuu töörahwa liidu nimekiri, siis ei saa seda tõsiselt wõtta, sest kui tühistati üks põllumeeste nimekiri Wõru—Walga—Petseris, siis jäi weel kolm nimekirja ülesse. Niisama ei wõi wõtta tõsiselt Ploompuu nimekirja tühistamist, mis üldse 3.500 häält sai, nii et tema tühistamisega mõnes ringkonnas ainult mõnisada häält kaduma läksid ja ka needki ei läinud kodanlusele kaduma, waid langesid mõnele teisele kodanlusele nimekirjale. Pea põhimõtteks ja pea raskuseks oli ikka see, et tühistada töörahwa nimekirja just Tallinnas, kus ta sai 14.000 häält ja Wirumaal, kus asub Narwa linn, Kohtla põlewkiwitööstus, Port-Kunda tsemendiwabrik jne., kus proletaarlist kihti wäga palju on ja seal ei tahtnud walitsewad ringkonnad seda proletaarlist kihti walimistele lasta ja sellepärast tühistati need nimekirjad. Kui nüüd lõppude lõpuks küsida, siis öeldakse, et waadake, walimiste peakomitee on talitanud seadusliselt, siis järjekult ringkonnakomitee ei ole mitte seaduslikult talitanud. Ma tõstsin selle küsimuse üles komisjonis ja seal öeldi, kui ma ei eksi, siis ütles seesama aruandja, et walimiste peakomitee seadis need põhimõtted ainult oma jaoks üles. Ma ütlesin siis komisjonis ja ütlen ka siin, et walimiste peakomitee wõib sarnaseid põhimõtteid üles seada ainult oma wana saabaste lugemise juures, mis teistesse ei puutu, kuid ei wõi mitte üles seada sarnaseid põhimõtteid siin, kus sellega on ühenduses kümnetuhandete walimistest osawõtmine, wõi

mitteosawõtmine. Niisugusel juhtumisel ei wõi tema põhimõtteid üles seada ainult oma jaoks ja neid mitte teistele teatada. Tagajärg on see, et selle järele on jäänud kümned tuhanded walijatest wälja ja just need on proletaarilised walijad. Siin ei wõi öelda, et on mõni üksik walimisõigusest wälja jäetud, seda näitas meile Tallinnas ühise wäerinna nimekirjale üle 10.000 antud hääle, ja sellele nimekirjale, millist mitte kroonu kätte ei saadetud, waid milliseid tööliste ise olid sunnitud oma pennide eest trükkida laskma.

Mis puutub edasi kogu selle walimiskomitee tegewusesse, mida mandaatkomisjonis mitte ei arutatud, mille kohta ka mina pikalt rääkida ei taha; kuid ei saa mööda minna sellest, et just enne walimisi suluti töörahwa ajakirjandus ja et just enne walimisi leidis kõikteadja ja kõikwõimuline kaitsepolitsei „riigikukutajate“ organisatsiooni üles ja jälle topiti töörahwaesitajad trellide taha. Mis on siis lõppude lõpuks wälja tulnud? Kus on siis see kuulus demokraatia, mida alati on kiidetud? Mitte minu ülesanne ei ole siin selle demokraatia puhtust ja puutumatus kaitsta ja ma ei ole teda kunagi kaitsenud ja töörahwa rühm on alati ütelnud, et demokraatias ei saa töörahwas oma tahtmist awaldada sellepärast, et kodanlus leiab ikka wõimalust seda demokraatiat pöörata ja keerata, nii nagu ta keerab ja pöörab walimisseadust. Kui tuleb järgmine walimiskomitee, siis seatakse jälle üles uued põhimõtted ja just nii, et see muutub lõksuks, kuhu jääwad töörahwa nimekirjad kinni. Riigikogu juhatus seadis „põhimõtted“ nimekirjade läbiwaatamiseks sellepärast tagantjärele üles, et ei olnud teada, missuguse konksu otsa saab töörahwa ühise wäerinna nimekirju riputada, aga kui nimekirjad olid läbi läinud, siis oli juba näha, millest saab kinni haarata ja siis seati need põhimõtted üles. Ma ütlen, et ärge rääkige demokraatiast, kui seda demokraatias ei ole ja ärge riputage endile niisuguseid wiigilehti ette, mis mitte teie omad ei ole, waid ütlege otsekohe, et need walimised on niisamasugune wägiwallaakt, nagu kogu kodanluse walitsus, ja sellepärast ei wõi meie neid ka mitte tunnustada. Selle tõttu esitame meie järgmise otsuse: „Riigikogu, silmas pidades, et walimiste peakomitee poolt on tühistatud mitmed töörahwa nimekirjad kõige-töölisrikkamates ringkondades, ja et walimistel on kõige jämedamalt rikutud töörahwa walimiswa-

badust, ei tunnista oma wolitusi maks-waks ja läheb laiali.“

Ma näen juba, et siin tõuseb lõbus naer, ja et härradel on juba käed walmis üles tõusma, et hääletada seda ettepanekut maha. Teie hulgas wiibisid mitugi meest, kes 15. nowembril 1917 a. siit Toompealt wastu oma tahtmist olid sunnitud lahkuma.

Tallinna töörahwa ühisele wäerinnale antud 10.000 häält on üheks selgemaks tunnistuseks selleks, et tee tsaariwalitsusest proletariaadi diktatuurini ei olnud mitte pikem teest praeguse demokraatlise korra juurest töörahwa walitsuse juurde. (Kiidu a waldused äärmisel p a h e m a l t i i w a l.)

J. Piiskar (is.): Kui siin eelkõneleja tähendas, et walimiste tagajärjed annawad praegusest demokraatlisest korrast wäga omapärase tunnistuse, siis kostis paremalt tiwalt mingisugune mõmin sellele protestiks. Tulgu siis need härrad, kes praegusi walimisi juhtisid, tulgu selleaegne Riigikogu juhatus ja näidaku, kuidas ta seab kooskõlla oma sammud selle demokraatiaga, mille ta enesele nii kõrgeks kilbiks seadnud ütleb olewat ja mille alusel ta justkui olla toimetanud. Mina pean aga ka ütleva, et tänowused walimised on tõepoolest suur samm edasi selle demokraatia õige näitamiseks, sest praeguste walimiste kaudu on weel kord tõendatud, et praegune demokraatia Eestis on ainult teatawate kihtide abinõu oma diktatuuri maksmapanemiseks, abinõu, mille kaudu püütakse kõrwaldada kõiki neid, kes julgewad ja tahawad teist joont pidada, kui see neile härradele armas on.

Ei ole ju sugugi esimene ega ainuke kord, kus wõimulolew kodanlus surwet awaldab walimiste peale. Seda on mujal tehtud, on meilgi ennegi tehtud, mitmesuguseid kaudseid teid käies. Nüüd wõeti meil lihtsalt nimekirjad ja wisati paberikorwi, sellega sundides teatawat hulka kodanikka walimistest eemale jääma wõi jälle nendele hääletama, kellele nad sugugi ei tahaks. Niisugust teed käies on käesolewate walimiste ajal kõrwale jäetud ka neid nimekirju, mis esitati wõistlewate kihtide poolt kodanluse enese laagrist. See tühistamine ei tähendanud midagi muud, kui ainult nõrgemate wõistlejate reast wälja löömist enese ühise wäerinna kindlustamiseks. Wastarinna nimekirjadest on tühistamise osaliseks saanud nimekirjad nendes maakondades, kus

eelmiste walimiste puhul wastasrind iseäranis palju hääli sai. See näitab weel kord, et siin ei ole tegemist juhuslise talitamise, waid et need wõtted olid ette kawatsetud. Wõte, mille läbi suurem osa nimekirju tühistati, oli see, et Riigikogu juhatus seadis üles uued juhtnõõrid, siis, kui enam ei olnud wõimalik ei ringkonnakomiteedel ega nimekirjade esitajatel nende juhtnõõride järele käia. Nagu teada, lõppes nimekirjade sisseandmise tähtaeg märtsikuul, kuna juhtnõõrid, mille nõuetele nimekirjad wastama pidid, wõeti wastu Riigikogu juhatus poolt alles 5. aprillil. Nii siis pandi need uued juhtnõõrid maksma tagantjärele. Riigikogus on paremalt tiwalt mitmel korral rõhutatud, et seadusi ei tule tagantjärele maksma panna. Isegi palgaküsimuste lahendamisel tuldi sarnaste seletustega ja nõuetega. Siin talitati aga wastupidiselt. Ja arusaadaw — miks. Siin on sellel juhtnõõride tagantjärele maksmapanemisel sügaw poliitiline tähendus. See samm on astunud teatawate kihtide huwides ning ta terawots on sihitud tööliklassi wastu. Selle sammu abil on loodud wõimalus oma wastast kahjutaks teha, ning seks otstarbeks on seda abinõu ka tarwitatud. Kui Riigikogu juhatus oleks tahtnud walimisseadust seletada selguse mõttes, siis oleks tema pidanud need juhtnõõrid waremalt wälja tõetama, need kõigile tuttawaks tegema, oleks pidanud awalikult kuulutama, et tee, mis eelmistel walimistel käidud, ei ole seaduspärane ja nii enam talitada ei tule. Et seda mitte ei tehtud, seda näeme kõige paremini ringkonnakomiteede tegevusest, sest kõik ringkonnakomiteed on walimisseadusest teisiti aru saanud, kui Riigikogu juhatus. Mina arwan, et nad ka täie õigusega nii talitanud on, nagu nad talitasid, sest I Riigikogu walimised wiidi samal teel läbi ja siis leiti, et sarnane talituswiis on seaduspärane. Kui nüüd Riigikogu juhatus oma laiendatud koosseisus, kui ka Riigikogu tahab ütelda, et walimisi ainult nii korraldada wõib, nagu 5. aprilli juhtnõõrid räägiwad, siis tekib küsimus, kas I Riigikogu walimised; kus seadusest teisiti aru saadi, olid seaduslikud wõi mitte ja kas I Riigikogu juhatus, kes nüüd heaks arwas walimisseadust seletada, mitte seaduswastaselt oma toolidel ei istunud. Kui oletada, et walimisseadust ainult nii seletada wõib, kui esimese Riigikogu juhatus seda on teinud, siis tuleb wälja, et seadust on seletanud mitteseaduslikult walitud Riigikogu poolt ametisse pandud

mitteseaduslik juhatus! Aga mis õigusega!

Kui oleks natukenegi demokraatlist lõhna alles jäetud, siis oleks pidanud vähemalt selle eest hoolitsetama, et uued juhtnõõrid, mis nende härrade arwates paremad ja õiglasemad pidid olema, aegsasti oleks teatawaks saanud. Et seda aga mitte ei ole tehtud, see näitab, et need härrad täie teadmiseaga walimiste peale surwet on awaldanud ja nüüd nende loorberite peal istuwad, mis nad selle tagajärjel kätte on saanud.

Komisjoni aruandja seletustest kuulsime, et nii ja nii palju on nimekirju sel, nii ja niipalju teisel põhjusel tagasi liikatud. Sisulikult wõib need põhjused kõik tagasi wiia ühele — ringkonnakomiteed said seadusest teisiti aru, käsitasid seadust teisiti, kui see Riigikogu laiendatud juhatausele armas oli. Aga ringkonnakomiteed said täie õigusega teisiti aru, sest oli ju seadust kord juba niiwiisi tarwitatud. Nüüd, kus mitme ametiasutuse seaduse seletamised üksteisega kokku pörkasid, tekkis olukord, kus walijad selle all pidid kannatama, sest ringkonnakomiteed ei täitnud neid ülesandeid, mida nad seaduse järele täitma pidid. Ringkonnakomiteed peawad walimisseaduse järele selle üle walwana, kas nimekirjades puudusi on ja nende puuduste parandusi wastu wõtma. Mul on aga juhtumisi teada, muuseas ka meie nimekirjadega, kus ringkonnakomiteed nimekirjade esitajatele wastawaid parandusi ei wõimaldanud. Nimekirjade esitajad ütlesid, et kui nendelt ja nendelt kandidaatidelt ei ole nõusolekut saadud, näituseks Pärnumaal, siis lubage, et meie tõmbame need nimed maha, aga ringkonnakomitee liikmed seletasid, et nimekiri on korras, oldagu muureta, muuta ei ole midagi tarwis, sest need kandidaadid langewad iseenesest wälja. Kui ametiasutus annab sarnase seletuse, siis peab ta teadma, mis ta teeb, kui ta aga seda ei tea, siis tuleb ta wastutusele wõtta, tuleb wastutusele wõtta ka need, kes temale on wõimaldanud sarnaselt talitada, kuid ei tule selle tagajärjel ära wõtta walimisõigust teatawatelt poliitilistelt rühmitustelt. Meil on aga hõredamaid demokraatlisi hilpe enam tarwilikuks ei peeta.

Siis edasi. Ametlikult teatatakse, et uued juhtnõõrid on wastu wõetud alles 5. aprillil. Mõnede ringkonnakomiteede

tegewusest ja neist osawõtnud isikute seletustest järgneb aga, et juba sel ajal, kui maakonna komiteedes nimekirju wastu wõeti, üksikute nimekirjade esitajad, kes kuuluwad parempoolsete leeri, on olnud informeeritud sellest, et nimekirju tahetakse nii ja nii wastu wõtta. Nii on mõnes maakonnas mõne nimekirja esitajad otsekohe öelnud, kuidas tulla talitada, sest nemad olla Riigikogu juhatausega ühenduses olnud ja sealt on öeldud, et nimekirju tulla nii ja nii wastu wõtta. Kui lugu nii on, siis ei tulnud need uued juhtnõõrid mitte pärast, waid nemad olid juba enne olemas, kuid neid warjati teadlikult, neid warjati niisama, nagu kalamees warjab oma õnge ussiga, et kala kergemini õnge otsa satuks. Nõnda warjati ka siin neid uusi seisukohti ja jäeti ametiasutused, ringkonnakomiteed, täielikku teadmatusse uutest kawatsustest, et siis seda paremate tagajärgedega edaspidi talitada. On weel kaugemalegi mindud. Juhtnõõrides on öeldud, et parandused tulewad makswaks tunnistada ka siis, kui nemad on tehtud nimekirja esitaja teadmisel ja kui ei ole wastu waieldud. Meie nimekirja esitaja Pärnumaal on teadlik olnud sellest, et kahelt kandidaadilt ei ole nõusolekut saadud ning on tahtnud kandidaate nimekirjast maha tõmmata, komisjoni liikmed on aga ütelnud, et komisjon tõmbab ise nad maha. Tema on sellega nõus olnud ja ei ole pärast tarwilikuks pidanud koosolekule tulla, teades, et nimekiri pidi täiesti korras olema. Seda näitab ka komisjoni protokoll. Pärast aga leitakse, et komisjonil pole sarnast õigust olnud ja nimekiri tühistatakse ja nii seisame nähtuse ees, et ükski nimekiri, vähemalt nendest nimekirjadest, mille tühistamine olulisema tähtsusega, ei ole tühistatud ringkonnakomitees, waid on seal wastu wõetud! Walimisseadus aga ütleb paaris paragrahwis wäga selge sõnaga, et nimekirjade läbiwaatamine ja wastuwõtmine on ringkonnakomiteede ülesanne. § 11, punkt 3 kõneleb: „ringkonnakomitee ülesandeks on kandidaatide nimekirjade wastuwõtmine ja läbiwaatamine, nende nummerdamine ja awalikuks nägemiseks wäljapanemine.“

§ 44 kõneleb: „sisseantud kandidaatide nimekirjad, mis käesolewa peatüki nõuetele wastawad, nummerdatakse ringkonnakomitees sisseandmise järjekorras ning märgitakse nimekirjale, mis kuupäewal ja tunnil ta wastu wõetud.

Nende andmetega kwiitung antakse nimekirja sisseandjale.“

Riigikogu juhatus ülesandeks on aga ette nähtud, et teatud tähtaja jooksul saadetakse nimekirjad Riigikogu juhatusesse, kes nimekirjadest, kui ka ühendustest teada annab ning need üldiseks teadmiseks avaldab. Palju suuremad ülesanded on pandud aga ringkonnakomiteede peale, nimelt walwata, kas nimekirjad seaduslikud on wõi mitte. Ja ringkonnakomiteed on leidnud needki nimekirjad korras olewat ja on need wastu wõtnud. Riigikogu juhatus oleks pidanud need nimekirjad wälja kuulutama, oleks pidanud rehkendama rahwa tahtmisega. Kui usuõpetuse seaduse juures paremalt tiwalt toonitati, et kuigi seaduses wäga suured puudused on, tuleb siiski rahwa tahtmisega rehkendada. Mispärast ei ole siis aga nüüd selle rahwa tahtmisega rehkendatud? Mispärast nüüd mandaatkomisjon, kui tal see rahwa tahtmine rohkem kui kümnetuhande antud häälena ees oli, ei rehkendanud rahwa tahtmisega? Palju wähe pingutusega oleks just nüüd wõidud maksuwuse-taks tunnistatud hääled makswaks lugeda arwesse wõttes, et seegi on rahwa tahtmine. Miks on ükskord rahwa tahtmine püha, aga teine kord wilistatakse selle peale? Ka siin on rahwas need hääled annud, mis nüüd wisatakse paberikorwi. Seal on see teie demokraatia, ükskord on tal rahwa tahtmine kõik, teinekord ei kõlba rahwa tahtmine kuhugi, nagu seda praegusel korral näeme. Ka mandaatkomisjonis ei leidunud ühtki liiget, wähemalt nende liigete hulgas, kes sõna wõtsid, kes oleks ütelnud, et Riigikogu juhatus siin korrektselt oleks talitanud. Öeldi, et Riigikogu juhatus oleks pidanud need juhtnöörid õigel ajal kättesaadawaks tegema, et nende juhtnööride hiljaksjäämise tõttu oli paljudelt walijatelt walimiswõimalus wõetud, nende walimisõigusi kitsendatud, aga et mandaatkomisjon sellest mingisuguseid järeldusi oleks teinud, seda meie ei näe. Öeldakse küll, et juhtnöörid liig hilja tulid, aga ometi õigustatakse sellest tekkinud seisukorda. Kuid sarnase olukorra tagajärjel olid II Riigikogu walimised täiesti sihilikult läbi wiidud ja II Riigikogu oleks juhtnööride õigel ajal kättesaamisel hoopis teise näo saanud kui praegu. Seisame praegu samasuguse küsimuse ees, nagu mullu sügisel kuulsa kiiseliada pu-

hul, kus terwes Riigikogus ei leidunud ühtki rühma, kes oleks tunnistada tahanud, et walitsus on õieti talitanud, aga kui ülemineku-wormeli hääletamine tuli, siis leidis Riigikogu enamus ja tunnistas seda käte ülestõstmisega, et walitsus ometi õieti oli talitanud. Ka praegusel juhtumisel ei taheta tunnistada, et Riigikogu juhatus poolt need juhtnöörid liiga hilja maksma pandi ja et Riigikogu juhatus selles asjas õieti talitanud ei ole, waid leitakse muidugi, et Riigikogu juhatus õieti ja seaduspäraselt on talitanud ja Riigikogu liigete wolitused, see on, Riigikogu praegune koosseis, kinnitada tuleks. Näeme jällegi, et kõneldakse üht ja tehakse teist.

See on üks osa küsimusest, mis puutub nimekirjade tühistamise. Waatame nüüd, kuidas walimised tegelikult läbi wiidi. Walimiste korralduse juures näeme, et siin mitmesuguseid puudusi oli, mis sunniwad ütleva, et walimiste tagajärjed hoopis teistsugused oleks olnud, kui need puudused oleks kõrwaldatud. Walimised olid määratud aja peale, kus töötawatel kihtidel, peajasjalikult palgatöölistel raske oli walimistest osa wõtta puhttehnilistel põhjustel. Walimised olid nimelt 5., 6. ja 7. mail, kuid meie teame, et 1. mail on teeniwal rahwakihil harilikult töökoha wahetus ja tegelikult kujunes asi nii, et suur hulk töölisi, kes walimisnimekirjadesse olid wõetud wana töökoha walimisringkonnas, sealt walimis-materjaalid ka kätte olid saanud, olid sunnitud minema uude töökohta, mis sagedasti hoopis teises walimisringkonnas. Nendele uues walimisringkonnas hääletamis-materjaali enam kätte ei muretsetud ja nii tuligi, et nad uues ega wanas walimisringkonnas walida ei saanud. Selle asjaolu kohta tuli wäga mitmelt poolt kaebtusi ja selle tagajärjel jäi suur hulk töörahwast walimiswõimalustest ilma. Oli weel paljugi teisi wäärnähtusi walimiskorralduste juures. Nimelt räägitakse Wiljandimaalt, et seal ühes walimisringkonnas nimekirjade kättetoimetajaks olnud kirjaoskamatu isik, kes mööda oma piirkonda käinud walismaterjaal kaenlas ja iga kodanik pidanud ise oma nime-lise tunnistuse ja muu walimis-materjaali wälja otsima. On olnud igasuguseid kitsendusi koosolekute pidamiseks tarwis-minewate ruumide saamisel. Paiguti on wallawalitsused oma ruume ainult parempoolsetele erakondadele tarwitada lubanud, ja teistele kõnelejatele mitte wastu

tuinud, neile ruume keelates. Et kõik need asjaolud walimiste tagajärgede peale mõju on awaldanud, selle juures ei maksa kahelda.

Niisugustes oludes on siis saadud praegune Riigikogu koosseis. Kui seda teed edasi minnakse — ja ma ei kahtle mitte sugugi selle juures, et parempoolsed rühmitused, kes praegu, just sarnaste walimiste tagajärjel enamuses on, seda teed käima hakkawad, — siis wõime wist juba ligemas tulewikus näha, kuidas igasuguseid wõimalusi otsitakse ja leitakse, et tulewastel walimistel uusi kit-sendawaid juhtnööre wälja anda, ja nimekirju jällegi tühistada tagant järele, kui see tarwidus peaks tulema. Kuid wististe juba praeguse Riigikogu kestel hakatakse otsima ja soetama uusi juhtnööre, mille järele tahetakse kõrwaldada neidki pahempoolseid Riigikogu liikmeid, kes sellest walimissõelast läbi Riigikogusse pääsenud.

Meie, olles vähemuses, ei saa muidugi seda kodanluse kuldse demokraatia talituswiisi takistada, ei usu meie ka, et Riigikogu oma walimised tühjaks tunnustaks ja uusi walimisi ette wõtta otsustaks. Niisugusel korral ei oleks ju tarwis olnudki sarnaseid keerdkäike ette wõtta. Kui meie seda siiski nõuame, siis sünnib see peaasjalikult selleks, et praegust rahwaesitust sundida oma tõsist nägu näitama, teda weel kord awalikult ütlema sundida, mis mandaatkommisjonis juba öeldud. Teie olete enamuses, teie wõite seda teha, sest kõik, mis teie teete, on teie arwates seaduslik, ka see, kui teie igapäew isewiisi seadust seletate. Sarnasel korral, mu härrad, oleks aga aeg jätta igasugune kõne demokraatiast.

A. Rei (sd.): Eelkõneleja seadis juba kõrwu seda kahesuguse mõõdu tarwitamist wiimastel walimistel ja kewadisel rahwahääletamisel, mis kristliku rahwaerakonna algatusel ette wõeti. Tollekordne rahwaalgatuse korras tehtud kristliku erakonna ettepanek oli wormi poolt väga puudulik, aga peeti wormipuu-dusi tähtsusetaks ja öeldi, et tähtis on asja sisu, kuna wormi peale ei tulewat suuremat tähelpanu pöörda. Seejuures ei olnud need wormiwead, mis kristliku rahwaerakonna poolt esitatud ettepanekus leidusid, kuidagi wiisi wabandatawad. Inimene, kes tahtis kümneidtuhandeid inimesi liikuma panna allkirjade korjamiseks, oleks pidanud waewaks wõtma

end tutwustada ainult kahe kirjatööga, nimelt põhiseadusega ja walimisseadusega. Neist kirjatöödest oleks pidanud ta ainult 2—3 paragrahwi läbi waatama ja kui ta wähegi kirjaoskaja inimene oleks olnud, siis ei oleks temale worminõuetele wastawa ettepaneku kokkuseadmine miskisugust raskust sünnitanud. Kui seda mitte waewaks ei wõetud teha, siis ilmutab see väga suurt hoolimatust kümnetuhandete hääletajate wastu. Kordan, seal oli tegemist suurte wormiwigadega, mida millegi muuga wabandada ega seletada ei wõinud, muud kui ainult lohakusega. Praegusel korral walimisnimekirjade tühistamisel oli tegemist väga wäikeste wormiweakestega, — kui neid üldse wigadeks wõib tunnistada. Nüüd on Riigikogu juhatus ja walitsewad rühmad äärmisteks wormalistideks muutunud, nende wormalism tuletab tahtmata wana Rooma kohtutes walitsewat wormalismi meelde. Seal pidi nõudja kramplikult kinni hoidma seaduses tarwitatud ütelustest, kui ta ainult ühe sõna teisiti ütles, siis kukkus tema protsess läbi. Näituseks, oli öeldud XII tahwli seaduses, et wõsuderaiumine wõõra maa peal on keelatud, juhtus aga nõudja „wõsude“ asemel tarwitama sõna „puud“, — siis kaotas ta protsessi. Ehk kui keegi teiselt nõudis 1.000 sestertsi ja oli ära unustanud, et ta 10 sestertsi oli kätte saanud ja nõudis ikkagi 1.000, siis oli jällegi terve nõudmine tühistatud. Tal ei jäänud ka enam wõimalust tõesti wõlgu olewat summat, 990 sestertsi uuesti nõuda, waid tema oli oma protsessi lõpulikult kaotanud. Selle äärmise wormalismi on Riigikogu juhatus nüüd walimistel omaks wõtnud, ära unustades neid kõrgeid põhimõtteid, mida siis rõhutati, kui kristliku erakonna rahwahääletamis-ettepanek arutusel oli, — nimelt, et worm nii tähtis ei ole, kui sisu. Kommisjoni aruandja ütles, wäljaprakeerimine sündinud sellepärast, et ringkonnakomiteed on muudatusi teinud nimekirjas, aga seaduses kusagil öeldud ei ole, et keegi kolmas peale nimekirja esitaja wõiks nimekirjas muudatusi ette wõtta. Kui nimekirja esitaja pole muudatusi teinud, siis langeb nimekiri wälja, sest seaduses ei räägita sellest midagi. Kui juba olla wormalist, siis peaks selles wormalismis ka järjekindel olema. Walimisseadus ei räägi aga ka midagi sellest, et Riigikogul õigus oleks ringkonnakomitee otsuseid rewideerida.

Walimisseaduse § 8-ndast loeme, et Riigikogu juhatus ülesandeks on: Riigi-

kogu walimiste ja rahwahääletamise wäljakuulutamise ning nende üldise käekäigu järele walwamine ja selle hõlbustamiseks ning kiirendamiseks tarwismine wate abinõude läbiarutamine. Ei esimeses ega ka järgmistes paragrahwides ei räägita kusagil, et ringkonnakomitee otsused tema rewideerimise alla käiksid. Kust wõttis Riigikogu juhatus enesele selle õiguse? Seaduses ei ole küll midagi öeldud, et Riigikogu juhatus wõiks ringkonnakomitee otsuseid sisulikult rewideerida hakata, aga siin lubatakse endale seadust laiendawalt seletada. Aga kui kandidaat ei ole oma nõusolekut õigel ajal awaldanud — siis ei tohi ringkonnakomitee nimekirja külge puudutada ega seda kandidaati maha kustutada, siis on nimekiri püha ja puutumata, ja keegi ei tohi temas mitte ühtainust komma puudutada, peale nimekirja esitaja, sest seaduses ei ole midagi öeldud selle kohta, et keegi peale nimekirja esitaja wõiks kõige wäiksematki iseenesest mõistetawat parandust nimekirja juures ette wõtta. Siin ollakse äärmised wormalistid. Ehk jälle kui nõuti tindiga wõi tindipliatsiga allkirjade kirjutamist, siis ei tea ma, kus kohas see walimisseaduses on öeldud, et tingimata allkirjad peawad tindiga wõi tindipliatsiga tehtud olema. Aga siin wõttis Riigikogu juhatus omale kohe õiguse seadust laiendawalt tõlgitseda. Aruandja ütles — nõusoleku allkiri olewat wormilik dokument ja sellepärast olewat tarwilik, et allkiri oleks tindiga tehtud. Aga weksel on ometi kord kangesti wormilik dokument, ja Wene senat on tunnistanud, et weksel wõib olla pliatsiga alla kirjutatud. Weksel figureerib sagedasti kohtuprotsessides, mis wõiwad aastate kaupa kesta, kus pliatsiga tehtud allkiri wõib aja jooksul ära nühitud saada, ja siin oleks wast küll tarwis nõuda, et allkiri niisuguste abinõudega kirjutatud oleks, et ta aja jooksul ära ei kao. Walimiste protseduur on aja poolest wõrdlemisi lühike, tema kohta annab uus Riigikogu kõige esimestel päewadel peale kokkutuleku oma lõpuliku otsuse, ja kui mõni nõusoleku allkiri pärast ära luitub, wõi ära kulub, sellest ei ole kellegil kahju, sest et walimiste seaduslikkuse küsimus lõpulikult otsustatud on ja uuesti ümberotsustamisele ei tule. Nii ei ole ühtegi mõistlikku alust ega tarwidust tindiga kirjutatud allkirja nõuda. Wäga tüüpiline Riigikogu juhatus wormalismi kohta on see, kuidas Wirumaal tööliste ühise wäerinna nime-

kiri maha kustutati. Seal leiti nimelt, et ühe kandidaadi nõusoleku awaldamiseks on allkiri segane, ei saa mitte selgesti aru, kas ta mitte läbi tõmmatud ei ole. Waatasime seda allkirja komisjonis. Minu arwates oli see harilik wäheste kirjaoskusega inimese allkiri. Wäga haritud isikud kirjutawad sagedasti loetawuse mõttes halwemini. Ringkonnakomitee jättis esiteks küsimuse lahtiseks ja nõudis nimekirja esitajalt, et see kandidaadilt uue nõusoleku awaldamise allkirja tooks, sest ette pandud allkirja järele ei wõiwat kindlasti otsustada, kas selle kandidaadi asemel keegi teine ei ole alla kirjutanud, ehk kas kandidaat ei ole tahtnud oma allkirja maha tõmmata. Nimekirja esitaja protesteeris niisuguse mitteseadusliku nõudmise wastu. Ringkonnakomitee ei teinud mingit otsust ja jättis otsustamise Riigikogu juhatus asjaks. Riigikogu juhatus nõutas kandidaadilt politsei kaudu uue allkirja, kandidaat kinnitas, et tema on nõusolekut awaldanud, ja selgus, et allkiri õige on. Seega olid kõik need kahtluse põhjused, mis ringkonnakomiteel selle nimekirja suhtes olid, ära langenud. Aga nüüd leiti uus põhjus nimekirja kasseerimiseks — nimekirja esitaja ei ole seadusliku tähtaja, 3—5 päewa jooksul, ringkonnakomitee nõudmise peale uut allkirja muretse nud. (K. A s t (s d.): M i n a a r w a n, e t s e e o n p ä r i s w õ i m a t u l ü g u.) Nagu näete, ei ole see mitte wõimatu olnud ja ma kardan wäga, et Riigikogu seda wäga wõimalikuks tunnistab ja ütleb, et kõik on korralikult tehtud. Mina leian, et niisugune talitamine kahtlemata sihilik on. Siin on teatud sihtisid taga aetud ja on kahe mõõduga mõõdetud. Kes mandaatkommisjonis kõik seda asjaajamise materjaali tundma õppis, sellele jäi tingimata mulje, et siin sihilikult on toimetatud. Riigikogu oma enamusega wõib küll kõike otsustada, mis tahab ja wõib ka need sihilikud talitused õigeks tunnistada, aga loorberid see temale küll juurde ei too ja mingit moraalset wõitu ei tähenda.

J. Rea (töör. üh. w.): Komisjoni aruandja tähendas siin, et ainult nimekirja esitajal on õigus teha teatawaid parandusi. Esimese Riigikogu walimise ajal seletati seda seadust kohapeal teist moodi ja umbes nii, et nimekirja juures parandusi wõis teha ka ringkonnakomitee. Tähendab, kui on nimekirjast mõni kandidaat tagasi astunud ja nimekirja esitaja

ei ole ise seda kandidaati maha tõmmanud, siis on ringkonnakomiteel õigus tõmmata seda kandidaati nimekirjast maha. Nii seda esimese Riigikogu walimise ajal seletati, aga teise Riigikogu walimise ajal seletati seda jälle teistmoodi. Sellega on see seaduse paragrahw muutunudki selleks hiirelõksuks, kuhu on jäänud paljud töörahwa nimekirjad kinni. Meie näeme, et see lõks on seatud ainult meie jaoks. Nähes kuidas seda paragrahwi seletati ja kuidas tema järel käidi paisiawad meile õige kenad pildid silma. Mina olin Pärnu maakonna raiooni komitees ja seal wõisin järgmist näha: nimekirjade maks-waks tunnistamise päewal ilmus sinna Saksa erakonna nimekirja esitaja ja ütles järgmist: „Waadake, teie enne ütlesite siin komitees, et komiteel on õigus parandusi teha, aga mis mulle ütles härra Päts! Mina olep temaga praegu ühenduses ja küsima ise telefoni teel ja sellepärast just tõttap komisjoni ja kõik komisjoni liikmed seda kuulma.“ Nüüd muudeti korraldus teiseks. See Saksa erakonna mees tõmbas oma nimekirjas olewale kandidaadile, kes nõus ei olnud kandideerima, kriipsu peale. Sedasama tegi seal rahwa-erakonna liider härra Kuusner oma nimekirjaga, kõiki nimekirja esitajad sel korral mitte seal ei olnud. Kui nüüd küsime, mispärast need nimekirjade esitajad puudusid, kelle nimekirjad tühistati, siis peame ütleva, et süüdi ei olnud nimekirjade esitajad, waid need härrad ringkonnakomiteest, kes seletasid seadust esitajate puudumisel teisiti. Needsamad kodanlised härrad seletasid seda seadust õige lihtsalt ja ütlesid, et esitajad pole siin ja meie seda nimekirja maks-waks ei tunnista. Waadake, niiviisi wõib teha küll, aga see ongi see, mis õõnestab seda, nõndanimeetatud demokratismi. Teie ise õõnestate seda oma seaduste seletamisega, ja see on hea. Meie, töörahwa esitajad, naelutame wäärnähtused kinni. Kuid küsime, kas see kägistamine on esimene? Ei ole. Meil, töörahwa esitajatel, on teada, et esimese Riigikogu walimiste puhul, kui meie saatsime siia oma esitajad ja kui nimekirjad juba nõnda ütelda tühjaks olid tehtud, ka siis leiti paragrahw, ja meie töörahwa häältega lasti I Riigikokku mingisugust mööblit sisse, ma nimetan mööbliks, sest meie ei tunnista neid isikuid oma esitajateks, kes ei ole mitte meie poolt nimekirja üles seatud. Ma naelutaksin eriti seda kinni, et I Riigikogus lõnupoole istus meie erakonna nimel Riigikogus praegune

komisjoni aruandja härra Jaakson. Mina küsin, kas see oli õigustatud, kas tehti sel korral õigust? Waadake, niimoodi teie kägistate iseenda seadusi, mida teie olete teinud.

Juhataja K. Wirma: Ma palun Teid mittekohaseid sõnu mitte tarwitada, teen Teile esimese märkuse.

J. Rea (töör. üh. w.): Kui arwesse wõtta seda, mismoodi neil walimistel talitati, mismoodi siin talitas wana Riigikogu juhatus, mismoodi seadusi ühele poole informeeriti, teisele poole aga mitte seda ei tehtud, siis teeme meie siit niisamasuguse järelduse, nagu esimeses Riigikogus ütles härra Päts, et demokraatia on niisugune kompwek, mida ei anta mitte kõigile. Meie wõime siit niisuguse järelduse teha, et meie demokraatia on ka niisugune kompwek, mida antakse kõõgi kaudu wõi telefoni kaudu ainult kodanlastele. See ongi see küsimus, mis ajab meid nõudma, et meie nimekirjad oleks pidanud jääma niisama maks-waks, nagu on jäänud harilikult walitsewate erakondade nimekirjad. Meie näeme, olgugi, et kodanlus kiuste tahtis meie nimekirju kõrwaldada, meie ikkagi muist läbi wiisime. Tühistatud 10.000 häält, mis meil praegu paisus on, need tulewikus, kui uued walimised tulewad, laulawad teile koguni teist lugu.

Juhataja K. Wirma: Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja J. Jaakson: Riigikogu liikmete Allik'u, Piiskar'i, Rei ja Rea poolt on pikalt ja laialt küsimuse üle räägitud, kuid mina leian, et neid wäiteid, mis mina ette tõin selle tõenduseks, et walimised on toime pandud seaduse nõuetele wastawalt, ei lükka eelkõnelejate poolt ettetoodud wäited mitte ümber. (Wahelhüüe pahemalt poolt: Teie eitahaneid mitte kuulda.)

Juhataja K. Wirma: Ma palun koha pealt mitte rääkida. Rkl. Reesen, ma teen Teile märkuse.

Aruandja J. Jaakson: On räägitud Riigikogu liigete Allik'u ja Piiskar'i poolt, et juhatuskirjad... (J. Rea (töör. üh. w.) hüüab midagi wahelle.)

Juhataja K. Wirma: Rkl. Rea, ma teen Teile märkuse.

Aruandja J. Jaakson: On Riigikogu juhatus poolt liiga hilja antud ring-

konnakomiteele. Siin on ära wahetatud kaks asja: juhatuskirjad, mida walimiseaduse § 8 punkt 3 põhjal Riigikogu juhatus ringkonnakomiteedele andma peab. need on antud õigel ajal. See, millest siin räägiwad härrad Allik ja Piiskar, ei ole mitte juhatuskirjad, waid Riigikogu juhatus oli laiendatud koosseisus ise oma jaoks üles seadnud teatud juhtnöörid, mis pidid olema mõõdupuuks, mille järele tema ühiselt arutusele wõttis kõik sisseantud nimekirjad. Mina leian, et sarnane toimetamise wiis ainuke õige oli. Oleks Riigikogu juhatus mitmesugust mõõdupuud tarwitanud nende nimekirjade arutamise juures, ühe ja sama puuduse pärast nimekirja tühjaks tunnistama, teise aga makswaks jätma, siis ei oleks see mitte õige olnud, waid tema pidi üles seadma ühised juhtnöörid, millede järele arutada tuli kõiki nimekirju, mida Riigikogu juhatus ka teinud on. Sarnase ühise mõõdupuu ülesseadmist meie kuidagi ekslikuks nimetada ei saa.

Siin toodi weel ette härra Piiskar'i poolt, et kui sarnane toimetamise wiis õige on, siis tuleks I Riigikogu walimised tühjaks tunnistada, sest need on toimetatud teistel alustel. See on jällegi täiesti ekslik seisukoht. Iga ametasutus seletab seadusi nõnda, kuidas tema nendest seadustest aru saab ja on otsused tehtud ametasutuse poolt seaduslikus korras, siis on need otsused seaduslikud ja nende wastu ei saa waielda. On aga hiljem awalikuks tulnud, et seaduse käsitamine ei ole mitte kõigiti õige olnud, siis see mitte üksnes ei kohusta ekslikku seaduse seletamist jätkama, waid tuleb seadust seletada nõnda, et see täielikult seadusandja tahtmisele wastaks. (K. Ast (sd.): Kuidas selle Wirumaa tühistatud nimekirjaga lugu on?) Sellest räägime pärastpoole. Siis seletas härra Piiskar edasi, et Pärnumaal olla iseseiswa sotsialistliku töölispartei esitaja päri olnud nende parandustega, mis tehtud on. Kas nimekirja esitajal paranduste üle suusõnalisi läbirääkimisi üksikute ringkonnakomitee liikmetega oli, ei ole walimismaterjaalis mitte näha, näha on aga, et sellel koosolekul, kus see küsimus arutusel oli, ei olnud iseseiswa sotsialistliku töölispartei esitajat mitte. Kui partei esitaja üksikute komisjoni liigetega enne koosolekut mõnesuguseid mõtteid on wahetanud, sellel ei ole mingisugust tähtsust. Walimise materjaalist mingit jälge leida ei ole, millel oleks juriidiline tähtsus.

Siis rääkisid härrad Piiskar ja Rei pikalt sellest, et ühel juhtumisel wõetakse arwesse rahwa tahtmist ja ei panda mitte wormi peale rõhku, — kuna teisel juhtumisel pandakse wormi peale liig palju rõhku. Mina leian, et juriidiliste küsimuste arutuste puhul on alati tarwilik seaduses nõutud wormi tähele panna. Teisiti see olla ei saa ja pole mina kunagi eitanud, et wormi ei peaks silmas pidama. Endistel Riigikogu liigetel peaks weel meeles olema minu seisukoht rahwahääletamise küsimuse arutuse juures. Minu seisukoht oli siis ja on praegu, et iga akt, mis seadusandja poolt on wastu wõetud, on seadus ja tuleb tema järele käia, ükskõik, missugune tema worm on. Worm, mille järele seadus wälja antakse, wõib puudulik olla, kuid sellegi pärast on ta ikkagi seadus. Kui Riigikogu näituseks wastu wõtab seaduse, ükskõik kui puudulik ka tema worm on, siis on see ikkagi seadus, sellewastu ei saa keegi waielda. Niisamuti kui rahwahääletamise teel seaduseelnõu on wastu wõetud, siis on see kahtlemata seadus, sellepeale waatamata, missugune on tema worm. Kui worm puudulik on, see wõib ainult hääletamise juures igal üksikul kodanikul mõõduandew olla, kas poolt ehk wastu hääletada. On aga seaduseelnõu tema puuduliku wormi peale waatamata seadusandlisel teel wastu wõetud, siis on see seadus. Siin kahte seisukohta olla ei wõi. Käesolewal korral on meil ka puht juriidilise küsimusega tegemist; siin igatahes tuleb ka seaduse nõudmisi wormi suhtes tähele panna, siin teisiti toimetada ei saa. (W a h e l h ü ü e J. R e a (töör. üh. w.) p o o l t.)

J u h a t a j a **K. Wirma**: Riigikogu liige Rea, ma kutsun Teid teist korda korrale. Teen Teile wastawa märkuse.

A r u a n d j a **J. Jaakson**: Nõnda samuti ei saa meie kaebtust kohtusse sisse anda, ilma et meie seaduse nõudeid wormi suhtes tähele paneksime. Kui meie näituseks kaebtuse kohtusse sisse annaksime ilma allkirjata, siis ei saa ta mitte wastu wõetud. Minu arusaamise järele peame walimiste juures nõndasamuti toimetama ja ka seaduse nõudeid tähele panema ja täitma. Kui meie seda mitte ei täida, siis poleks ju walimiseadusel ülepea mitte mõtetki. Kui meie ise seaduse nõudeid ei täida, siis oleksime ülekohtused teiste kodanikkude wastu, seda nõudes. Sellepärast on kindel see, et meie ei wõi siin teisiti talitada, waid peame sea-

duse täitmist nõudma. Küsimus seisab ainult selles, kas käesolewal korral on seaduse järele täitmist nõutud, wõi on siin kaugemale mindud. Seda ei ole minule aga keegi selgeks teinud...

Mis puutub Wirumaa töörahwa ühise wäerinna nimekirjasse, siis on seal ühe kandidaadi allkiri ringkonnakomitee poolt mittemakswaks tunnistatud, ja sellepärast, et ta oli läbi kriipsutatud.

Juhataja K. Wirma: Riigikogu liige Allik, palun aruandja kohta mitte haawawaid sõnu tarwitada, teen Teile märkuse.

Aruandja J. Jaakson: Walimis-seaduse § 43 järele teadustas ringkonnakomitee sellest nimekirja esitajale ja nimekirja esitaja oli kohustatud teatama tähtaja jooksul puudust parandama. Esitaja aga seda ei teinud, waid protesteeris ainult selle wastu. Sellest järgneb: puudus nimekirjas ei saanud seaduses ettenähtud tähtaja jooksul kõrwaldatud ja nimekiri pidi sellepärast kõrwale jääma. Teist võimalust siin ei olnud. Oleks teisi toimetatud, siis ei oleks mitte toimetatud seaduse järele.

Mis lõpuks puutub pliiatsiga kirjutamisesse, siis sellel suurt tähtsust ei ole, sest neis nimekirjades olid ka teised puudused peale selle. Nimelt oli seal kandidaate, kes olid alla 20 aasta wanad. Pliiatsiga kirjutatud nimekirjad tunnustati Riigikogu juhatusel poolt laiendatud koosseisus makswusetaks ja ma arwan, et see toimetust täiesti õige on, sest kus seadus nõuab kirjalikku dokumenti, seal ei ole lubatud liht pliiatsiga kirjutada. Kui näiteks üks notaarius pliiatsiga aktisid kokku seadma hakkaks, siis saaks tema kahtlemata selle eest distsiplinaar korras wastutusele wõetud.

Nii et kõike seda arwesse wõttes jään mina endise ettepaneku juurde, mandaat-komisjoni ettepanek wastu wõtta.

Juhataja K. Wirma: Faktiliseks märkuseks on sõna rkl. Reesen'il.

J. Reesen (töör. üh. w.): Mina hüüdsin aruandjale wahahele, kui tema ütles, et Arol'i allkiri on Wirumaa walimisringkonna komitees läbi kriipsutatud, et tema tõelused wassib, mille peale ma härra juhatajalt märkuse sain. Ma wõtsin faktiliseks märkuseks sõna, et Wiru maakonna walimisringkonna komitee protokollis ette kanda, kus mitte ei ole tähendatud, et Arol'i allkiri oleks läbi kriipsutatud. Siin on järgmist märgitud: a) wäljawõte ringkonnakomitee protokollist nr. 1, 21. märtsist 1923 a.

... „Nimekirjale on juurde lisatud kõikide kandidaatide nõusoleku allkirjad. Üks nõusoleku allkiri, arwatawasti Johannes Arol'i, ei ole loetaw ja pealegi tingida ära määratud, mispärast komitee sellel ühel häälil makswusetaks tunnistab.“

... „Nimekirja esitajalt nõuda kandidaat Johannes Arol'i nõusoleku awaldus, kus kandidaadi allkiri selge ja loetaw oleks.“

Siis teine protokoll 26. märtsist 1923 a.

... „Töörahwa ühise wäerinna kandidaatide nimekirja juures puudub kandidaat Johannes Arol'i nõusolek ennast kandideerida lasta. Nimekirja juurde on küll lisatud mingisugune nõusoleku awaldus, kuid allkiri on nõnda segane, et seda wõimatu lugeda. Nõusolek on eelmisel koosolekul makswusetaks tunnistatud ja selle asemele uus nõutud. Uut nõusolekut saadetakse ette.“

Komitee kinnitab weel kord makswusetaks tunnistamist ja otsustab kandidaat Johannes Arol'i nõusoleku puudumise pärast nimekirjast maha kustutada.

Nimekiri tunnustatakse makswaks ja tuleb nr. 8 all awaldada.“

Siis protokollis Riigikogu juhatusel ja nimekirjade ühenduste esitajate ühisest koosolekust on selle nimekirja kohta weel järgmist protokolleeritud: „Nimekiri nr. 8. Töörahwa ühise wäerinna kandidaatide nimekirja kohta otsustatakse nõuda Narwast kandidaat Johannes Arol'i allkiri wõrdlemiseks nõusolekulehel antud allkirjaga, kui ka teadaanne nõusoleku andmise üle ja nimekiri esialgu lahtiseks jätta.“

Protokoll nr. 53 — 9. aprillist 1923 a.: „6. aprillil s. a. arutamisel lahtiseks jäänud nimekiri nr. 8 — töörahwa ühise wäerinna kandidaatide nimekirja kohta on ettekandja K. Wirma teatel Narwast J. Arol'ilt allkiri wõrdlemiseks ja nõusoleku awaldus kandideerimiseks ülemalnimetatud nimekirjas saadud.“

Juhataja K. Päts paneb ette otsustada, kas ringkonnakomitee oli käesolewal juhtumisel õigustatud esitajalt nõudma kandidaatide nimekirjas parandusi ette wõtta.

Küsimus otsustatakse jaatawalt.

A. Anderkopp paneb ette otsustada, kas nimekirja esitaja protest käesolewal juhtumisel sisaldab eneses parandust.

Juhataja K. Wirma: Rkl. Reesen, Teil on $\frac{1}{2}$ minutit aega.

J. Reesen (töör. üh. w.): Küsimus otsustatakse eitawalt.

J. Tomp'i ettepanek — „töörahw ühise wäerinna — Wirumaa nimekirja J. Arol üles wõtta ja nimekiri awaldada“ lükatakse 7 häälega 6 hääle pooltolemisel tagasi.

Seega on otsustatud ringkonnakomitee otsus kinnitada ja nimekiri nr. 8 — töörahw ühise wäerinna kandidaatide nimekiri — awaldamata jätta.“

Siin on otsekohe selgelt öeldud.....

Juhataja K. Wirma: Rkl. Reesen, Teie kõnelemise aeg on möödas.

J. Reesen (töör. üh. w.): et kandidaatide nimekiri on segane olnud, kuid ei olnud mitte läbi kriipsutatud ja sellepärast see wahelhüüe oli õigustatud.

Juhataja K. Wirma: Hääletamise korra kohta on sõna rkl. Reesen'il.

J. Reesen (töör. üh. w.): Mandaatkommissjoni aruanne ja läbirääkimised näitawad wäga selgelt ja kujukalt, et käesolewad walimised olid börsel tehtud. Meie rühma liige, seltsimees Rea konstateeris tõsiasja, mida ei ole mitte ümber lükatud, et endine Riigikogu juhataja Päts on telefoni teel teada annud walimisingkondadele, et kõik need nimekirjad, mida parandatakse ringkonnakomiteedes, saawad tühistatud. See plaan oli juba siis, kui ringkonnakomiteed nimekirju wastu wõtsid, kuna aga juhtnöörid, mis üles seati 5. aprillil, alles siis teatawaks said....

Juhataja K. Wirma: Rkl. Reesen, ma ei saa mitte aru, et Teie hääletamise korra kohta kõnelete! Ma kutsun Teid korrale.

J. Reesen (töör. üh. w.): ja et mandaatkommissjonis jälle need samad erakondade esitajad enamuses olid, kes....

Juhataja K. Wirma (kõlistab): Rkl. Reesen, ma palun Teid mind kuulata ja Teid selle küsimuse juurde jääda. Ma teen Teile teise märkuse.

J. Reesen (töör. üh. w.): ... mis oleks pidanud isegi nende seaduste põhjal läbi minema, sellepärast teen mina ettepaneku, et teises järjekorras peale meie rühmaseltsimees Allik'u ettepaneku tuleks hääletamisele mandaatkommissjoni wähemuse seisukoht, sest siis selgub, kas

üldse enamuse resolutsiooni on tarwis hääletamisele panna.

Juhataja K. Wirma: Ette on pandud 2 ettepanekut: üks on mandaatkommissjoni ettepanek, mis Riigikogu liigetele on paljundatult kätte antud, mis järgmiselt kõlab: „Riigikogu, ära kuulates mandaatkommissjoni aruannet II Riigikogu walimiste kohta, otsustab tunnustada, et walimised on seaduslikus korras toimetatud“ ja teine ettepanek on rkl. Allik'u poolt, mis järgmiselt kõlab: „Riigikogu silmas pidades, et walimiste peakomitee poolt on tühistatud mitmed töörahw nimekirjad kõige töölisrikkamates ringkondades, ja et walimistel on kõige jämedamalt rikutud töörahw walimiswabadust, ei tunnista oma wolitusi makswaks ja läheb laiali.“ Need ettepanekud on paralleelsed ja sellepärast tulewad § 84 korras hääletamisele. Hääletamise motiivide kohta on sõna rkl. Rei'l.

A. Rei (sd.): Rkl. Rea ettepaneku poolt ei saa meie rühm hääletada, sest et meie arwamise järele ettepanek niisugusel kujul meie põhiseadusega kooskõlas ei ole! (J. Reesen (töör. üh. w.) hüüab midagi wahel.) Meie rühma arusaamise järele ei otsusta Riigikogu mitte seda, kas temal on wolitused olemas wõi ei ole, waid seda, kas walimised on seaduslikult toimetatud wõi mitte. Meie hääletame selle poolt, et walimised ei ole seaduslikult toimetatud. Kui meie seisukoht peaks enamuse saama, siis on isenesest arusaadaw, missugused järeldused Riigikogu sellest peab tegema.

Juhataja K. Wirma: Asun hääletamisele. Riigikogu liige Reesen on teinud ettepaneku, et esimesena saaks hääletatud rkl. Allik'u ettepanek. Ma ei leia selleks mitte takistust. (Hääletatakse. Äärmiselt pahemalt poolt wahelhüüded: Seisukorrad tõusewad. Säskedeparw. Naer.) Rkl. Allik'u ettepanek on saanud poolt 13 häält, mandaatkommissjoni ettepanek — poolt 51 häält. 51 häält on absoluutne enamuse koosolewate Riigikogu liikmete häältest. Sellega on mandaatkommissjoni ettepanek wastu wõetud.

Riigikogu on 2 tundi koos istunud, kuulutan weerandtunnilise waheaja.

Waheaja algus kell 6.55 min.

Peale waheaja jätkub koosolek kell 7.20 min.

Koosolekut juhatab abiesimees **K. Wirma**.

Sekretäri kohal abisekretäär **J. Wain**.

Juhataja **K. Wirma**: Riigikogu läheb päewakorras edasi.

5. Wanematekogu ettepanek alaliste komisjonide walimise kohta. Wanematekogu poolt on ette pandud walida järgmised alalised komisjonid: 1) rahaasjanduse komisjon, 2) üldkomisjon, 3) maakomisjon, 4) hariduskomisjon, 5) töökaitse komisjon, 6) riigikaitse komisjon, 7) wäliskomisjon, 8) omawalitsuse komisjon, 9) redaktsiooni komisjon, 10) koosseisu komisjon, 11) kodukorra komisjon.

A. Anderkopp (töer.): Teen ettepaneku asuda komisjonide walimisele wanematekogu poolt ette pandud komisjonide järjekorras.

Juhataja **K. Wirma**: Ettepaneku kohta sõna ei soowita. Asun hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek wastu wõetud.

6. Rahaasjanduse komisjoni walimine. Wanematekogu poolt on rahaasjanduse komisjoni walimisjagajaks ette pandud arw 5. Selle ettepaneku wastu ei waielda, loen ettepaneku wastu wõetuks. Sõna on sekretäiril teadaandmiseks, mitu esitajat iga rühm rahaasjanduse komisjonis saab.

Abisekretäär **J. Wain** (loeb): Põllumeestekogude Riigikogu rühm saab 5 esitajat.

Riigikogu demokraatliku liidu Riigikogu rühm saab 4 esitajat.

Eesti sotsiaaldemokraatliku tööliste partei Riigikogu rühm saab 3 esitajat.

Tööerakonna Riigikogu rühm saab 2 esitajat.

Töörahw ühise wäerinna Riigikogu rühm saab 2 esitajat.

Asunikkude, riigirentnikkude ja wäikepõllupidajate Riigikogu rühm saab 1 esitaja.

Iseseiswa sotsialistliku töölispartei Riigikogu rühm saab 1 esitaja.

Wene Riigikogu rühm saab 1 esitaja.

Saksa-Balti erakonna Riigikogu rühm saab 1 esitaja.

Juhataja **K. Wirma**: Palun ettepanekuid teha kandidaatide kohta.

(Rühmade poolt antakse juhatajale kirjalikud ettepanekud kandidaatide kohta.)

On ette pandud järgmised kandidaadid: Põllumeestekogude Riigikogu rühma poolt: J. Laidoner, K. Tonkman, A. Jürman, K. Ipsberg, J. Holberg.

Riigikogu demokraatliku liidu Riigikogu rühma poolt: O. Amberg, A. Ehrlich, K. Kornel, E. Weberman.

Eesti sotsiaaldemokraatliku tööliste partei Riigikogu rühma poolt: M. Martna, A. Rei, L. Johanson.

Tööerakonna Riigikogu rühma poolt: M. Juhkam, J. Zimmerman.

Töörahw ühise wäerinna Riigikogu rühma poolt: J. Reesen, H. Heideman.

Asunikkude, riigirentnikkude ja wäikepõllupidajate Riigikogu rühma poolt: H. Ostrat.

Iseseiswa sotsialistliku töölispartei Riigikogu rühma poolt: J. Piiskar.

Saksa-Balti erakonna Riigikogu rühma poolt: M. Luther.

Wene Riigikogu rühma poolt: P. Baranin.

Hääletamise korra kohta on sõna rkl. Weberman'il.

E. Weberman (rhws. w.): Teen ettepaneku kandidaate rühmade wiisi hääletada.

Juhataja **K. Wirma**: Rkl. Weberman on ettepaneku teinud kandidaate rühmade wiisi hääletada. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek wastu wõetud.

Asun hääletamisele. Kes on põllumeestekogude rühma kandidaatide poolt. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ette pandud kandidaadid walitud.

Kes on demokraatliku liidu kandidaatide poolt? (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ette pandud kandidaadid walitud.

Kes on Eesti sotsiaaldemokraatliku tööliste partei Riigikogu rühma kandidaatide poolt? (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ette pandud kandidaadid walitud.

Kes on tööerakonna rühma kandidaatide poolt? (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ette pandud kandidaadid walitud.

Kes on töörahw ühise wäerinna kandidaatide poolt? (Hääletatakse.)

Loetakse hääli. Wahelhüüe pahemalt poolt: Kas see ongi teie demokraatlik ühendus?)

Poolt on 33 häält, vastu 31 häält, sellega on töörahwa ühise wäerinna kandidaadid walitud.

Kes on asunikkuude, riigirentnikkuude ja wäikepõllupidajate rühma kandidaadi poolt? (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ette pandud kandidaat walitud.

Kes on iseseiswa sotsialistliku töölispartei rühma kandidaadi poolt? (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ette pandud kandidaat walitud.

Kes on Wene rühma kandidaadi poolt? (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ette pandud kandidaat walitud.

Kes on Saksa-Balti erakonna rühma kandidaadi poolt? (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ette pandud kandidaat walitud.

Sellega on rahaasjanduse komisjon walitud.

7. Üldkommissjoni walimine. Üldkommissjoni walimisjagaja asjus läksid wanematekogus arwamised lahku. On 2 ettepanekut: 1) wõtta jagajaks 6 ja 2) wõtta jagajaks 10. Need kaks ettepanekut tulewad otsustamisele. Asun hääletamisele. Kes on selle poolt, et üldkommissjoni walimisjagajaks wõtta 6? (Hääletatakse.) Kes on selle poolt, et jagajaks wõtta 10? (Hääletatakse.) Wähemus on 10 poolt ja nähtaw absoluutne enamus on 6 poolt. Sellega on Riigikogu otsustanud arw 6 jagajaks wõtta. Palun sekretääri teatada, kui mitu esitajat iga rühm üldkommissjonis saab.

Abisekretäär **J. Wain** (loeb): Põllumeestekogude Riigikogu rühm saab 4 esitajat.

Riigikogu demokraatliku liidu Riigikogu rühm saab 3 esitajat.

Eesti sotsiaaldemokraatlise tööliste partei Riigikogu rühm saab 3 esitajat.

Tööerakonna Riigikogu rühm saab 2 esitajat.

Töörahwa ühise wäerinna Riigikogu rühm saab 2 esitajat.

Asunikkuude, riigirentnikkuude ja wäikepõllupidajate Riigikogu rühm saab 1 esitaja.

Iseseiswa sotsialistliku töölispartei Riigikogu rühm saab 1 esitaja.

Wene Riigikogu rühm saab 1 esitaja.

Saksa-Balti erakonna Riigikogu rühm saab 1 esitaja.

Juhataja **K. Wirma**: Palun ettepanekuid teha kandidaatide kohta.

(Rühmade poolt antakse juhatajale kirjalikud ettepanekud kandidaatide kohta.)

Ette on pandud järgmised kandidaadid:

Põllumeestekogude Riigikogu rühma poolt: K. Päts, K. Einbund, Jaak Reichman, J. Kesküll.

Riigikogu demokraatliku liidu Riigikogu rühma poolt: J. Jaakson, A. Tamm, J. Luur.

Eesti sotsiaaldemokraatliku tööliste partei Riigikogu rühma poolt: A. Palwadre, M. Janson, A. Rei.

Tööerakonna Riigikogu rühma poolt: O. Strandman, T. Kalbus.

Töörahwa ühise wäerinna Riigikogu rühma poolt: A. Allik, P. Keerdo.

Asunikkuude, riigirentnikkuude ja wäikepõllupidajate Riigikogu rühma poolt: R. Penno.

Iseseiswa sotsialistliku töölispartei Riigikogu rühma poolt: O. Gustawson.

Wene Riigikogu rühma poolt: J. Seljugin.

Saksa-Balti erakonna Riigikogu rühma poolt: W. Hasselblatt.

Kas tehakse ettepanekuid hääletamise korra kohta?

(Hüüded: Korraga! Rühmade wiisi!)

Ma kuulen ettepanekuid korraga ja rühmade wiisi hääletada. Kes on selle poolt, et korraga hääletada? (Hääletatakse.) Kes on selle poolt, et rühmade wiisi hääletada? (Hääletatakse.) Nähtaw absoluutne enamus on selle poolt, et rühmade wiisi hääletada. Asun hääletamisele. Kes on põllumeestekogude rühma kandidaatide poolt? Üksikud on vastu, sellega on ette pandud kandidaadid nähtawa enamusega walitud.

Kes on demokraatliku liidu kandidaatide poolt? (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ette pandud kandidaadid walitud.

Kes on Eesti sotsiaaldemokraatliku tööliste partei Riigikogu rühma kandi-

daatide poolt? (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanud kandidaadid walitud.

Kes on tööerakonna rühma kandidaatide poolt? (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanud kandidaadid walitud.

Kes on töörahwa ühise wäerinna kandidaatide poolt? (Hääletatakse, loetakse hääli.) 34 häälega 33 hääle wastu on ettepanud kandidaadid walitud.

Kes on asunikude, riigirentnikkude ja wäikepõllupidajate kandidaadi poolt? (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanud kandidaat walitud.

Kes on iseseiswa sotsialistliku töölispartei rühma kandidaadi poolt? (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanud kandidaat walitud.

Kes on Wene rühma kandidaadi poolt? (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanud kandidaat walitud.

Kes on Saksa-Balti erakonna rühma kandidaadi poolt? (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanud kandidaat walitud.

8. Maakommisjoni walimine. Wanematekogu poolt on ettepanek jagajaks wõtta arw 6. Selle ettepaneku wastu ei waielda. Loen ettepaneku wastu wõetuks. Palun sekretäri teatada, mitu esitajat iga rühm saab.

Abisekretäär **J. Wain** (loeb): Põllumeestekogude Riigikogu rühm saab 4 esitajat.

Riigikogu demokraatliku liidu Riigikogu rühm saab 3 esitajat.

Eesti sotsiaaldemokraatliku tööliste partei Riigikogu rühm saab 3 esitajat.

Tööerakonna Riigikogu rühm saab 2 esitajat.

Töörahwa ühise wäerinna Riigikogu rühm saab 2 esitajat.

Asunikude, riigirentnikkude ja wäikepõllupidajate Riigikogu rühm saab 1 esitaja.

Iseseiswa sotsialistliku töölispartei Riigikogu rühm saab 1 esitaja.

Wene Riigikogu rühm saab 1 esitaja.
Saksa-Balti erakonna Riigikogu rühm saab 1 esitaja.

Juhataja **K. Wirma**: Palun kandidaate nimetada.

(Rühmade poolt antakse juhatajale kirjalikud ettepanekud kandidaatide kohta.)

Ette on pandud järgmised kandidaadid:

Põllumeestekogude Riigikogu rühma poolt: M. Laarman, J. Uluots, A. Jürman, J. Teetsow.

Riigikogu demokraatliku liidu Riigikogu rühma poolt: H. Anniko, A. Kerem, E. Weberman.

Eesti sotsiaaldemokraatliku tööliste partei Riigikogu rühma poolt: J. Wain, A. Kärner, M. Martna.

Tööerakonna Riigikogu rühma poolt: Th. Pool, W. Maaker.

Töörahwa ühise wäerinna Riigikogu rühma poolt: J. Reesen, R. Pälson.

Asunikude, riigirentnikkude ja wäikepõllupidajate Riigikogu rühma poolt: A. Kütt.

Iseseiswa sotsialistliku töölispartei Riigikogu rühma poolt: J. Tikks.

Saksa-Balti erakonna Riigikogu rühma poolt: K. Schilling.

Wene Riigikogu rühma poolt: W. Grigorjew.

Kas tehakse ettepanekuid hääletamise korra kohta? (Kohtadelt: Rühmade wiisi!) On ettepanek tehtud rühmade wiisi hääletada. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on see ettepanek wastu wõetud. Asun hääletamisele.

Kes on põllumeestekogude rühma kandidaatide poolt? (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanud kandidaadid walitud.

Kes on demokraatliku liidu kandidaatide poolt? (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanud kandidaadid walitud.

Kes on Eesti sotsiaaldemokraatliku tööliste partei Riigikogu rühma kandidaatide poolt? (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanud kandidaadid walitud.

Kes on tööerakonna rühma kandidaatide poolt? (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanud kandidaadid walitud.

Kes on töörahwa ühise wäerinna kandidaatide poolt? (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanud kandidaadid walitud.

Kes on asunikkude, riigirentnikkude ja väikepõllupidajate rühma kandidaadi poolt? (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ette pandud kandidaat walitud.

Kes on iseseiswa sotsialistliku töölispartei rühma kandidaadi poolt? (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ette pandud kandidaat walitud.

Kes on Wene rühma kandidaadi poolt? (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ette pandud kandidaat walitud.

Kes on Saksa-Balti erakonna rühma kandidaadi poolt? (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ette pandud kandidaat walitud.

Sellega on maakommisjon walitud.

9. Haridus-kommisjoni Wanematekogu poolt on ettepanek walimisjagajaks walimine. wõtta arw 12.

J. Piiskar (is.): Enne oli haridus-kommisjoni jagajaks arw 10. Ja et sellel komisjonil niisama, nagu eelmiselgi, Riigikogus õige mitme tähtsa eelnõuga tegemist tuleb teha, siis ei ole näidatud seda põhjust, miks on seda arwu vähendatud. Selle tagatipp on aga see, et lihtsalt wälja jätta vähemad rühmad. Haridusküsimust ei tohiks aga mitte teha poliitiliseks, mida siin aga tahetakse läbi wiia, sellepärast teen ettepaneku jagajaks wõtta mitte arw 12, waid endine jagaja 10.

Juhataja **K. Wirma**: Asun hääletamisele. (Hääletatakse.) Ettepanek on nähtawa enamusega wastu wõetud. Palun sekretääri ette kanda, mitu kandidaati igale rühmale tuleb.

Abisekretäär **J. Wain** (loeb): Põllumeestekogude Riigikogu rühm saab 3 esitajat.

Riigikogu demokraatliku liidu Riigikogu rühm saab 2 esitajat.

Eesti sotsiaaldemokraatlise tööliste partei Riigikogu rühm saab 2 esitajat.

Tööerakonna Riigikogu rühm saab 1 esitaja.

Töörahw ühise wäerinna Riigikogu rühm saab 1 esitaja.

Asunikkude, riigirentnikkude ja väikepõllupidajate Riigikogu rühm saab 1 esitaja.

Iseseiswa sotsialistliku töölispartei Riigikogu rühm saab 1 esitaja.

Juhataja **K. Wirma**: Palun kandidaate nimetada.

(Rühmade poolt antakse juhatajale kirjalikud ettepanekud kandidaatide kohta.)

Ette on pandud järgmised kandidaadid:

Põllumeestekogude Riigikogu rühma poolt: M. Laarman, J. Hünerson, J. Holberg.

Riigikogu demokraatliku liidu Riigikogu rühma poolt: H. Bauer, J. Jaanis.

Eesti sotsiaaldemokraatliku tööliste partei Riigikogu rühma poolt: E. Martinson, P. Treiberg.

Tööerakonna Riigikogu rühma poolt: F. Suit.

Töörahw ühise wäerinna Riigikogu rühma poolt: J. Rea.

Asunikkude, riigirentnikkude ja väikepõllupidajate Riigikogu rühma poolt: R. Penno.

Iseseiswa sotsialistliku töölispartei Riigikogu rühma poolt: O. Gustawson.

Kas tehakse ettepanekuid hääletamise korra kohta?

(Kohtadelt: Rühmade wiisi!)

On ettepanek tehtud hääletada rühmade wiisi. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek wastu wõetud.

Asun hääletamisele. Kes on põllumeestekogude rühma kandidaatide poolt? (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ette pandud kandidaadid walitud.

Kes on demokraatliku liidu kandidaatide poolt? (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ette pandud kandidaadid walitud.

Kes on Eesti sotsiaaldemokraatliku tööliste partei Riigikogu rühma kandidaatide poolt? (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ette pandud kandidaadid walitud.

Kes on tööerakonna rühma kandidaadi poolt? (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ette pandud kandidaat walitud.

Kes on töörahw ühise wäerinna kandidaadi poolt? (Hääletatakse.) Loetakse hääli.) Ette pandud kandidaat on saanud poolt 33 häält, wastu 29, sellega walitud.

Kes on asunikkude, riigirentnikkude ja väikepõllupidajate rühma kandidaadi poolt? (Hääletatakse.) Nähtawa

enamusega on ette pandud kandidaate walitud.

Kes on iseseiswa sotsialistliku töölispartei rühma kandidaadi poolt? (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ette pandud kandidaate walitud.

Sellega on hariduskommisjon walitud.

10. Töökaitse komisjoni walimine. Wanematekogu poolt on ettepanek walimisajajaks wõtta 10. Ettepaneku wastu ei waielda.

Loen ettepaneku wastu wõetuks. Palun sekretääri teatada, mitu kandidaati iga rühm saab.

Abisekretäär **J. Wain** (loeb): Põllumeestekogude Riigikogu rühm saab 3 esitajat.

Riigikogu demokraatliku liidu Riigikogu rühm saab 2 esitajat.

Eesti sotsiaaldemokraatlise tööliste partei Riigikogu rühm saab 2 esitajat.

Tööerakonna Riigikogu rühm saab 1 esitaja.

Töörahw ühise wäerinna Riigikogu rühm saab 1 esitaja.

Asunikkude, riigirentnikkude ja wäikepõllupidajate Riigikogu rühm saab 1 esitaja.

Iseseiswa sotsialistliku töölispartei Riigikogu rühm saab 1 esitaja.

Juhataja **K. Wirma**: Palun kandidaate nimetada.

(Rühmade poolt antakse juhatajale kirjalikud ettepanekud kandidaatide kohta.)

Ette on pandud järgmised kandidaadid:

Põllumeestekogude Riigikogu rühma poolt: E. Birkenberg, K. Ipsberg, K. Tamm.

Riigikogu demokraatliku liidu Riigikogu rühma poolt: J. Märtson, Th. Tallmeister.

Eesti sotsiaaldemokraatliku tööliste partei Riigikogu rühma poolt: L. Johanson, J. Woiman.

Tööerakonna Riigikogu rühma poolt: J. Zimmerman.

Töörahw ühise wäerinna Riigikogu rühma poolt: P. Keerdo.

Asunikkude, riigirentnikkude ja wäikepõllupidajate Riigikogu rühma poolt: A. Porman.

Iseseiswa sotsialistliku töölispartei Riigikogu rühma poolt: B. Eilman.

Kas tehakse ettepanekuid hääletamise korra kohta?

(Hüüded: Korraga! Rühmade wiisi!)

Kes on korraga hääletamise poolt? (Hääletatakse.) Kes on rühmade wiisi hääletamise poolt? (Hääletatakse.) Nähtawa absoluutne enamus on rühmade wiisi hääletamise poolt. Asun hääletamisele.

Kes on põllumeestekogude rühma kandidaatide poolt? (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ette pandud kandidaadid walitud.

Kes on demokraatliku liidu kandidaatide poolt? (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ette pandud kandidaadid walitud.

Kes on Eesti sotsiaaldemokraatliku tööliste partei Riigikogu rühma kandidaatide poolt? (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ette pandud kandidaadid walitud.

Kes on tööerakonna rühma kandidaadi poolt? (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ette pandud kandidaat walitud.

Kes on töörahw ühise wäerinna kandidaadi poolt? (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ette pandud kandidaat walitud.

Kes on asunikkude, riigirentnikkude ja wäikepõllupidajate rühma kandidaadi poolt? (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ette pandud kandidaat walitud.

Kes on iseseiswa sotsialistliku töölispartei rühma kandidaadi poolt? (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ette pandud kandidaat walitud.

Sellega on töökaitse komisjon walitud.

11. Riigikaitse komisjoni walimine. Wanematekogu poolt on ettepanek walimisajajaks wõtta arw 12. Ettepaneku wastu ei waielda.

Loen ettepaneku wastu wõetuks. Palun sekretääri teatada, mitu kandidaati iga rühm saab.

Abisekretäär **J. Wain** (loeb): Põllumeestekogude Riigikogu rühm saab 2 esitajat.

Riigikogu demokraatliku liidu Riigikogu rühm saab 2 esitajat.

Eesti sotsiaaldemokraatlike tööliste partei Riigikogu rühm saab 1 esitaja.

Tööerakonna Riigikogu rühm saab 1 esitaja.

Tööraha ühise väerinna Riigikogu rühm saab 1 esitaja.

Asunikkude, riigirentnikkude ja väikepõllupidajate Riigikogu rühm saab 1 esitaja.

Juhataja **K. Wirma**: Palun kandidaate nimetada.

(Rühmade poolt antakse juhatajale kirjalikud ettepanekud kandidaatide kohta.)

Ette on pandud järgmised kandidaadid:

Põllumeestekogude Riigikogu rühma poolt: J. Laidoner, Chr. Arro.

Riigikogu demokraatliku liidu Riigikogu rühma poolt: W. Mutt, J. Uibopuu.

Eesti sotsiaaldemokraatlike tööliste partei Riigikogu rühma poolt: A. Rei.

Tööerakonna Riigikogu rühma poolt: A. Anderkopp.

Tööraha ühise väerinna Riigikogu rühma poolt: W. Kangur.

Asunikkude, riigirentnikkude ja väikepõllupidajate Riigikogu rühma poolt: H. Laretei.

Kas tehakse ettepanekuid hääletamise korra kohta?

(Hüüded: Korraga! Rühmade wiisi!)

Kes on korraga hääletamise poolt? (Hääletatakse.) Kes on rühmade wiisi hääletamise poolt? (Hääletatakse.) Nähtawa absoluutse enamusega on otsustatud rühmade wiisi hääletada. Asun hääletamisele.

Kes on põllumeestekogude rühma kandidaatide poolt? (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ette pandud kandidaadid walitud.

Kes on demokraatliku liidu kandidaatide poolt? (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ette pandud kandidaadid walitud.

Kes on Eesti sotsiaaldemokraatlike tööliste partei Riigikogu rühma kandidaadi poolt? (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ette pandud kandidaat walitud.

Kes on tööerakonna rühma kandidaadi poolt? (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ette pandud kandidaat walitud.

ta w a e n a m u s e g a o n e t t e p a n d u d k a n d i d a a t w a l i t u d .

Kes on asunikkude, riigirentnikkude ja väikepõllupidajate rühma kandidaadi poolt? (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ette pandud kandidaat walitud.

Kes on tööraha ühise väerinna kandidaadi poolt? (Hääletatakse, loetakse hääli.) Tööraha ühise väerinna rühma kandidaadi poolt on 23 häält, wastu 48 häält, sellega on ette pandud kandidaat walimata jäänud. (J. Reesen (töör. üh. w.): See on wägiwald! Mürapahemal pool ja sagedased wahelhüüded. Juhataja kõlistab.) Palun rahu.

12. Wäliskomisjoni walimine. Walimisjagajaks on walmisjoni walimise eesmärgel komisjonil, wõtta arw 12.

(Wahelhüüded pahemalt poolt ja keskelt.) Ma palun Riigikogu liikmeid mitte koha pealt rääkida. (Juhataja kõlistab.) Teistsuguseid ettepanekuid ei tehta. Selle ettepaneku wastu ei olda. Loen selle ettepaneku wastu wõetuks. Palun sekretääri teatada, mitu esitajat iga rühm saab.

Abisekretäär **J. Wain** (loeb): Põllumeestekogude Riigikogu rühm saab 2 esitajat.

Riigikogu demokraatliku liidu Riigikogu rühm saab 2 esitajat.

Eesti sotsiaaldemokraatlike tööliste partei Riigikogu rühm saab 1 esitaja.

Tööerakonna Riigikogu rühm saab 1 esitaja.

Tööraha ühise väerinna Riigikogu rühm saab 1 esitaja.

Asunikkude, riigirentnikkude ja väikepõllupidajate Riigikogu rühm saab 1 esitaja.

Juhataja **K. Wirma**: Palun kandidaate nimetada.

(Rühmade poolt antakse juhatajale kirjalikud ettepanekud kandidaatide kohta.)

Ette on pandud järgmised kandidaadid:

Põllumeestekogude Riigikogu rühma poolt: J. Laidoner, A. Tupits.

Riigikogu demokraatliku liidu Riigikogu rühma poolt: J. Lattik, J. Tõnisson.

Eesti sotsiaaldemokraatliku tööliste partei Riigikogu rühma poolt: K. Ast.

Tööerakonna Riigikogu rühma poolt: A. Anderkopp.

Tööraha ühise väerinna Riigikogu rühma poolt: J. Lauristin.

Asunikkude, riigirentnikkude ja väikepõllupidajate Riigikogu rühma poolt: H. Laretei.

Kas tehakse ettepanekuid hääletamise korra kohta?

(Hüüded: Korraga! Rühmade wiisi!)

Kes on korraga hääletamise poolt? (Hääletatakse.) Kes on rühmade wiisi hääletamise poolt. (Hääletatakse.) Nähtaw absoluutne enamus on rühmade wiisi hääletamise poolt.

Kes on põllumeestekogude rühma kandidaatide poolt? (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanud kandidaadid walitud.

Kes on demokraatliku liidu kandidaatide poolt? (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanud kandidaadid walitud.

Kes on Eesti sotsiaaldemokraatliku tööliste partei Riigikogu rühma kandidaadi poolt? (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanud kandidaat walitud.

Kes on tööerakonna rühma kandidaadi poolt? (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanud kandidaat walitud.

Kes on tööraha ühise väerinna rühma kandidaadi poolt? (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanud kandidaat tagasi lükatud.

Kes on asunikkude, riigirentnikkude ja väikepõllupidajate rühma kandidaadi poolt? (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanud kandidaat walitud.

Sellega on wäliskommisjon walitud.

13. Omawalitsuse komisjoni walimine. Wanematekogu poolt on ettepanek wõtta walimisjagajaks arw

10. Muid ettepanekuid ei tehta. Selle ettepaneku wastu ei waielda. Loen selle ettepaneku wastu wõetuks. Palun sekretäri teatada, mitu kandidaati iga rühm saab.

Abisekretäär **J. Wain** (loeb):

Põllumeestekogude Riigikogu rühm saab 3 esitajat.

Riigikogu demokraatliku liidu Riigikogu rühm saab 2 esitajat.

Eesti sotsiaaldemokraatliku tööliste partei Riigikogu rühm saab 2 esitajat.

Tööerakonna Riigikogu rühm saab 1 esitaja.

Tööraha ühise väerinna Riigikogu rühm saab 1 esitaja.

Asunikkude, riigirentnikkude ja väikepõllupidajate Riigikogu rühm saab 1 esitaja.

Iseseiswa sotsialistliku töölispartei Riigikogu rühm saab 1 esitaja.

Juhataja **K. Wirma**: Palun kandidaate nimetada.

(Rühmade poolt antakse juhatajale kirjalikud ettepanekud kandidaatide kohta.)

Ette on pandud järgmised kandidaadid:

Põllumeestekogude Riigikogu rühma poolt: K. Päts, K. Einbund, J. Kesküll.

Riigikogu demokraatliku liidu Riigikogu rühma poolt: O. Liigand, W. Linnamägi.

Eesti sotsiaaldemokraatliku tööliste partei Riigikogu rühma poolt: A. Kärner, M. Janson.

Tööerakonna Riigikogu rühma poolt: M. Juhkam.

Tööraha ühise väerinna Riigikogu rühma poolt: R. Weiram.

Asunikkude, riigirentnikkude ja väikepõllupidajate Riigikogu rühma poolt: O. Köster.

Iseseiswa sotsialistliku töölispartei Riigikogu rühma poolt: E. Jonas.

Kas tehakse ettepanekuid hääletamise korra kohta?

(Hüüded: Korraga, rühmade wiisi!)

On ettepanekud tehtud korraga ja rühmade wiisi hääletada. Kes on korraga hääletamise poolt? Kes on rühmade wiisi hääletamise poolt? (Hääletatakse.) Nähtaw absoluutne enamus on rühmade wiisi hääletamise poolt. Asun hääletamisele.

Kes on põllumeestekogude rühma kandidaatide poolt? (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanud kandidaadid walitud.

Kes on demokraatliku liidu kandidaatide poolt? (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanud kandidaadid walitud.

Kes on sotsiaaldemokraatliku tööliste partei Riigikogu rühma kandidaatide poolt? (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ette pandud kandidaadid walitud.

Kes on tööerakonna rühma kandidaadi poolt? (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ette pandud kandidaat walitud.

Kes on töörahwa ühise wäerinna kandidaadi poolt? (Hääletatakse, loetakse hääli.) Kandidaat on saanud poolt 28 häält ja vastu 36 häält, sellega walimata jäänud.

Kes on iseseiswa sotsialistliku töölispartei rühma kandidaadi poolt? (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ette pandud kandidaat walitud.

Kes on asunikkude, riigirentnikkude ja wäikepõllupidajate rühma kandidaadi poolt? (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ette pandud kandidaat walitud.

Sellega on omawalitsuse komisjon walitud.

14. Redaktsiooni komisjoni walimine.

Wanematekogu poolt on ettepanek walida redaktsiooni komisjon 3-liikmeline. Selle ettepaneku vastu ei waielda, loen ettepaneku wastuwõetuks. Palun ettepanekuid teha kandidaatide kohta.

(Juhatajale antakse kirjalikud ettepanekud kandidaatide kohta.)

Ette on pandud järgmised kandidaadid: K. Ast, A. Anderkopp ja J. Hüneron. Kas tehakse ettepanekuid hääletamise korra kohta?

(Hüüded: Korraga!)

Ettepanek on tehtud korraga hääletada. Selle ettepaneku vastu ei waielda. Loen ettepaneku wastuwõetuks.

Asun hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ette pandud kandidaadid walitud. Sellega on redaktsiooni komisjon walitud.

15. Koosseisu komisjoni walimine.

Wanematekogu poolt on ettepanek walimisjagajaks wõtta arw 10. Teisi ettepanekuid ei teha. Selle ettepaneku vastu ei waielda. Loen ettepaneku wastuwõetuks.

Palun sekretääri teatada, mitu esitajat iga rühm saab.

Abisekretäär **J. Wain** (loeb):

Põllumeestekogude Riigikogu rühm saab 3 esitajat.

Riigikogu demokraatliku liidu Riigikogu rühm saab 2 esitajat.

Eesti sotsiaaldemokraatliku tööliste partei Riigikogu rühm 2 esitajat.

Tööerakonna Riigikogu rühm saab 1 esitaja.

Töörahwa ühise wäerinna Riigikogu rühm saab 1 esitaja.

Asunikkude, riigirentnikkude ja wäikepõllupidajate Riigikogu rühm saab 1 esitaja.

Iseseiswa sotsialistliku töölispartei Riigikogu rühm saab 1 esitaja.

Juhataja **K. Wirma**: Palun kandidaatide nimetada.

(Rühmade poolt antakse juhatajale kirjalikud ettepanekud kandidaatide kohta.)

Ette on pandud järgmised kandidaadid:

Põllumeestekogude Riigikogu rühma poolt: Jaak Reichman, J. Teemant, M. Martinson.

Riigikogu demokraatliku liidu Riigikogu rühma poolt: J. Märtson, J. Jaakson.

Eesti sotsiaaldemokraatliku tööliste partei Riigikogu rühma poolt: J. Woiman, K. Ast.

Tööerakonna Riigikogu rühma poolt: T. Kalbus.

Töörahwa ühise wäerinna Riigikogu rühma poolt: J. Tomp.

Asunikkude, riigirentnikkude ja wäikepõllupidajate Riigikogu rühma poolt: H. Ostrat.

Iseseiswa sotsialistliku töölispartei Riigikogu rühma poolt: E. Jonas.

Palun ettepanekuid teha hääletamise korra kohta.

(Hüüded: Rühmade wiisi!)

Ettepanek on tehtud rühmade wiisi hääletada. Selle ettepaneku vastu ei waielda, loen ettepaneku wastuwõetuks. Asun hääletamisele.

Kes on põllumeestekogude rühma kandidaatide poolt? (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ette pandud kandidaadid walitud.

Kes on demokraatliku liidu kandidaatide poolt? (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ette pandud kandidaadid walitud.

tawa enamusega on ettepan-
dud kandidaadid walitud.

Kes on sotsiaaldemokraatliku tööliste
partei Riigikogu rühma kandidaatide
poolt? (Hääletatakse.) Nähtawa
enamusega on ettepanud kan-
didaadid walitud.

Kes on tööerakonna rühma kandi-
daadi poolt? (Hääletatakse.) Nähtawa
enamusega on ettepan-
dud kandidaat walitud.

Kes on töörahwa ühise wäerinna kan-
didaadi poolt? (Hääletatakse, loe-
takse hääli.) Poolt on 31 ja vastu 28
häält, seega kandidaat walitud.

Kes on asunikude, riigirentnikkude ja
wäikepõllupidajate Riigikogu rühma kan-
didaadi poolt? (Hääletatakse.) Nähtawa
enamusega on ettepanud
kandidaat walitud.

Kes on iseseiswa sotsialistliku töölis-
partei Riigikogu rühma kandidaadi poolt?
(Hääletatakse.) Nähtawa ena-
musega on ettepanud kandi-
daat walitud.

Seega on koosseisu komis-
jon walitud.

16. Kodukorra Wanematekogu poolt
kommisjoni on ettepanek walimisja-
walimine. gajaks wõtta arw 10.

Selle ettepaneku vastu
ei waielda, loen ettepaneku was-
tu wõetuks. Palun sekretääri teatada,
mitu esitajat iga rühm saab.

Abisekretäär **J. Wain** (loeb):
Põllumeestekogude Riigikogu rühm
saab 3 esitajat.

Riigikogu demokraatliku liidu Riigi-
kogu rühm saab 2 esitajat.

Eesti sotsiaaldemokraatlise tööliste
partei Riigikogu rühm saab 2 esitajat.

Tööerakonna Riigikogu rühm saab
1 esitaja.

Töörahwa ühise wäerinna Riigikogu
rühma saab 1 esitaja.

Asunikude, riigirentnikkude ja wäi-
kepõllupidajate Riigikogu rühm saab
1 esitaja.

Iseseiswa sotsialistliku töölispartei
Riigikogu rühm saab 1 esitaja.

Juhataja **K. Wirma**: Palun kan-
didaate nimetada.

(Rühmade poolt antakse
juhatajale kirjalikud ettepa-
nekud kandidaatide kohta.)

Ette on pandud järgmised kandidaa-
did:

Põllumeestekogude Riigikogu rühma
poolt: K. Päts, A. Tupits, J. Uluots.

Riigikogu demokraatliku liidu Riigi-
kogu rühma poolt: A. Kerem, L. Raud-
kepp.

Eesti sotsiaaldemokraatlise tööliste
partei Riigikogu rühma poolt: K. Wirma,
A. Palwadre.

Tööerakonna Riigikogu rühma poolt:
O. Strandman.

Töörahwa ühise wäerinna Riigikogu
rühma poolt: R. Pälson.

Asunikude, riigirentnikkude ja wäi-
kepõllupidajate Riigikogu rühma poolt:
A. Kütt.

Iseseiswa sotsialistliku töölispartei
Riigikogu rühma poolt: J. Piiskar.

Kas tehakse ettepanekuid hääletamise
korra kohta?

(Hüüded: Rühmade wiisi!
Korraga!)

On tehtud ettepanekud: rühmade wiisi
ja korraga hääletada. Kes on korraga hää-
letamise poolt? (Hääletatakse.) Kes
on rühmade wiisi hääletamise poolt?
(Hääletatakse.) Wähemus on kor-
raga hääletamise poolt, seega tule-
wad kandidaadid rühmade
wiisi hääletamisele. Asun hääle-
tamisele.

Kes on põllumeestekogude rühma kan-
didaatide poolt? (Hääletatakse.)
Nähtawa enamusega on ette-
panud kandidaadid walitud.

Kes on demokraatliku liidu kandidaa-
tide poolt? (Hääletatakse.) Nähtawa
enamusega on ettepan-
dud kandidaadid walitud.

Kes on Eesti sotsiaaldemokraatliku töö-
liste partei Riigikogu rühma kandidaatide
poolt? (Hääletatakse.) Nähtawa
enamusega on ettepanud kan-
didaadid walitud.

Kes on tööerakonna rühma kandi-
daadi poolt? (Hääletatakse.) Nähtawa
enamusega on ettepan-
dud kandidaat walitud.

Kes on töörahwa ühise wäerinna kan-
didaadi poolt? (Hääletatakse, loe-
takse hääli.) Poolt on 27 ja vastu 33
häält, seega kandidaat walimata
jäänud.

Kes on asunikude, riigirentnikkude ja
wäikepõllupidajate rühma kandidaadi
poolt? (Hääletatakse.) Nähtawa
enamusega on ettepanud kan-
didaat walitud.

Kes on iseseiswa sotsialistliku töölis-
partei rühma kandidaadi poolt? (Hääle-

tataakse.) Nähtawa enamusega on ette pandud kandidaat walitud.

Seega on komisjonid kõik walitud ja see päewakorrapunkt läbi.

17. Teadaandmine Riigikogu liigete W. Kangur'i ja J. Lauristin'i wahi- allhoidmise asjus. Enne kui päewakorra järgmise punkti juurde üle minna, on juhatusel Riigikogule kahe Riigikogu liikme, Wladimir Kangur'i ja Johannes Lauristin'i wangistamise kohta teatada. Palun sekretäri Riigikogu juhatusel selles asjas sissetulnud kirjad ette kanda.

Abisekretäär **J. Wain** (loeb): Sõjaministeerium. Riigikogu juhatusel. Kannan ette, et Riigikogu liikmeks walitud ja „Riigi Teatajas“ 31. V. s. a. nr. 76 wäljakuulutatud Riigikogu liikmete nimekirjas olew 6-da jalawäe rügemendi noor Wladimir Kangur on sama rügemendi kohtu otsusega 19. V. s. a. karistatud s. n. s. par. 96. põhjal, ülematele tarwilise austuse kawatsusega mitte näitamise eest, kolmenädalise istumisega üksikus kartseris wee ja leiwa peal ja istub selle otsuse järele praegu peawahis, ning karistuse äraistumise tähtaeg lõpeb 16-dal juunil s. a.

Palun ülalolewast Riigikogule esitada, Kangur'i wabastamise küsimuse otsustamiseks põhiseaduse par. 49 põhjal.

Lisa: 6-da jalawäe rügemendi kohtu otsus 19. V. 23 a.

Teine kiri on (loeb): Kohtuministeerium. Riigikogu juhatusel. Wastuseks Teie kirja peale 7. VI. 23 nr. 698 Wabariigi Walitsusele, mis on Riigiwanema poolt 8. VI. 23 sub. nr. 1239 saadetud minule tarwiliste korralduste tegemiseks, teatan, et Johannes Lauristin on arreteeritud 29. III. 1923 a. ja praegu peetakse teda kinni Tallinna eeluurimise wangimajas; süüdistatakse teda ühes teistega raskes kuriteos, mis on ette nähtud u. n. s. § 102.

Eeluurimise toimetus on juba lõpukorral ja lähemal ajal antakse see prokuratuurile üle Lauristin'i kohtu alla andmiseks.

Kuna Johannes Lauristin on wahi alla wõetud siis, kui tema weel Riigikogu liige ei olnud, siis puudub wõimalus teda automaatselt wabastada, nagu see on ka traditsiooniks saanud esimese Riigikogu ajal.

Saates siin juures ära kirjades: 1) Tallinna 2. jsk. tähtsamate asjade kohtu-uuriija määrust Johannes Lauristin'i wastutusele wõtmise üle ja 2) sama kohtu-uuriija määrust takistusabinõu walimise üle, palun seda Riigikogule esitada seiskoha wõtmiseks, kas Johannes Lauristin tuleb wahi alt wabastada wõi mitte.

(Wahelhüüe: Koosseisu komisjoni anda.)

Juhataja **K. Wirma**: Ettepanek on tehtud teadaanded koosseisu komisjoni anda. (J. Reesen (töör. üh. w.): Teen ettepaneku kohe otsustada.)

J. Reesen (töör. üh. w.): Rkl. Lauristin ei ole kohtu poolt mitte süüdi mõistetud, niisamuti ei ole temalt ka wolitust ega õigust ära wõetud ja sedasama ütlen ma ka Kangur'i kohta ja et nemad rahwa poolt walitud isikud on, siis ei tohi neid mitte takistada Riigikogu töödest osa wõtta ja sellepärast teen ettepaneku asja mitte koosseisu komisjoni anda, mis mitu kuud wõib kesta, nagu see wanas Riigikogus harilik nähtus oli, waid wõimaldada neile otsekohe Riigikogu töödest osa wõtta. Teen ettepaneku kohe nende wabastamise küsimuse juurde asuda ja seda küsimust jaatawalt otsustada. (A. Anderson (töer.): Enne waadake järele ja ärge luisake.)

Juhataja **K. Wirma**: Seda ettepanekut, mis rkl. Reesen tegi, ei saa mitte otsustada. Kodukorra § 47 põhjal iga päewakorda wõetud esitise ja seaduseelnõu kohta otsustab Riigikogu kõige pealt, kas esitise arutamisele ehk seaduseelnõu esimesele lugemisele minna wõi neid enne komisjoni anda. (Kära pahemal pool. J. Reesen (töör. üh. w.): See ei ole seadus.)

Palun rahu! Üks ettepanek wastab kodukorrale ja see on teadaanded komisjoni anda otsustada. Muud ettepanekut tehtud ei ole ja et muid ettepanekuid ei tehta, siis asun hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on otsustatud asi koosseisu komisjoni anda. Ettepaneku täiendamiseks on sõna rkl. Keerdo'l.

P. Keerdo (töör. üh. w.): Mõlemad küsimused on küllalt selged. Rkl. Lauristin ei ole mitte kohtu alla antud, ta on eeluurimise all. Niisamuti on ka Kangur karistatud ainult sellepärast, et ta mitte

nõutud tsaariaegses korras au ei tahtnud anda ja sellepärast peaks Riigikogu kohe otsusama, ja neid wabastama. Kui teie seda aga oma häälteenamusega maha hääletasite, siis jääb küsimus jälle kauaks komisjoni wedelema ja sellepärast teen ettepaneku komisjonile päewalist tähtaega määrata. (Wahelhüüe keskelt: 1 tund, $\frac{1}{2}$ tundi.)

A. Anderkopp (töer.): Ma tahtsin selle kohta tähendada, nagu rkl. härra Reesen siin kõneles, et koosseisu komisjonis asju kuude wiisi arutatakse. Mul oli au I Riigikogu koosseisu komisjonis töötada ja tean, et seal ühe nädala ühte asja kinni ei peetud ja kõige kiiremas korras 3. päewaga otsustati. Päewalist tähtaega määrata on wõimatu. (Wahelhüüe pahemalt poolt: Uurimismaterjaal on pihus.) Tooge ta välja. Mul on tarwis materjaal. Teie sõnade põhjal ei saa ma mitte otsuseid teha, sest selleks on tarwis materjaal koguda ja läbi waadata.

Juhataja **K. Wirma**: Palun rahu. Asun hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on päewalise tähtaja ettepanek tagasi lükatud.

Riigikogu läheb järgmise päewakorrapunkti juurde.

18. Awalikkude keskkoolide seaduse muutmise seadus — päewakorral. (Wahelhüüe pahemalt poolt: Hariduskomisjoni andal)

Ettepanek on tehtud seaduseelnõu anda hariduskomisjoni. Asun hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek wastu wõetud.

19. Teadaandmine majaomanikkude seltside liidu nimekirjade järele Riigikogusse tulnud J. Kesküll'i ja O. Rütli ühinemise kohta põllumeestekogude Riigikogu rühmaga. Päewakord on läbi. Enne kui koosolekut lõpetan, teatan, et Riigikogu juhatusel on kaks kirja esitatud, mida palun sekretääri ette kanda.

Abisekretäär **J. Wain** (loeb): Riigikogu juhatusel. Käesolewaga teatame, et majaomanikkude liidu esitajad Riigikogus Johann Kesküll ja Oskar Rütli põllumeeste rühmaga on ühinenud. Alla kirjutanud juhatusel liige A. Jürman, sekretäär Martinson.

Riigikogu juhatusel. Teatame, et oleme Riigikogu põllumeeste rühmaga ühinenud. Alla kirjutanud majaomanikkude liidu esitajad: J. Kesküll, O. Rütli.

Juhataja **K. Wirma**: Lõpetan koosoleku.

Koosolek lõpeb kell 8.25 min.

Algkirjale alla kirjutanud:

Riigikogu abiesimees **K. Wirma**.

Abisekretäär **J. Wain**.